

PARTIPROGRAM

Antaget av extra riksstämman i Göteborg den 13-14 februari 1981

1. INLEDNING

Alla människors lika värde och rättigheter är grunden för centerpartiets politik.

Vårt arbete bygger på en ekologisk helhetssyn beträffande människans roll på jorden.

Övergripande för samhällsarbetet skall därmed vara jämlikheten och den ekologiska grundsynen. Detta skapar förutsättningar för god livskvalitet.

De mål som centern vill förverkliga skall utgå från de enskilda människornas grundläggande behov och det nödvändiga samspelet mellan människan och miljön. Kraven på trygghet i en god livsmiljö för alla och ansvaret för kommande generationer skall bestämma inriktningen av det politiska handlandet. I ett decentraliserat samhälle kan kraven på resurshushållning och god livsmiljö bäst tillgodoses.

Centerns människosyn har sin grund i den kristna livsåskådningen och i humanismens krav på respekt för de enskilda människornas frihet och rätt till självförverkligande. Centern slår vakt om dessa värden i ett samhälle som skall präglas av öppenhet och tolerans, jämlikhet, solidaritet och medansvar.

Det som händer i andra delar av världen avgör i hög grad våra möjligheter att i fred och frihet kunna skapa goda levnadsvillkor. Så långt våra resurser och vår förmåga medger måste vi ta vår del av ansvaret även för lösandet av internationella problem. Genom samverkan med andra länder, inte minst våra nordiska grannar och genom ett aktivt arbete i internationella organisationer, måste vi medverka i strävandena att skapa fred och internationell utjämning. Vår ställning som neutral och obunden stat gör att vi har särskilda förpliktelser och möjligheter att göra vår stämning hörd.

De tekniska och ekonomiska förändringarna har varit stora i vårt land liksom i andra industristater under efterkrigstiden. Som en följd härav har den allmänna materiella levnadsstandarden ökat kraftigt. I stora delar av världen lever dock människorna fortfarande i armod och misär. Fördelningsproblemen är större än någonsin. Den nationella frigörelsen från kolonialismens beroende har inte generellt medfört en genomgripande förändring till de fattiga ländernas fördel. Huvudparten av världens samlade tillgångar utnyttjas av industristaterna. Klyftorna mellan rika och fattiga länder har i många fall vidgats.

Även i andra avseenden kvarstår motsättningar och spänningar i världen. Det internationella arbetet för nedrustning och fred har inte kunnat hindra upprustning och krig. En växande andel av jordens resurser förbrukas av rustningsindustrin för framställning av allt mer förödande vapen. Hotet om massförstörelse kvarstår. Genom kärnkraftens och atomvapentechnikens spridning till allt fler länder har riskerna blivit allt större.

Den hotfulla rustningsspiralen måste brytas om riskerna för ödeläggande krig skall kunna undanröjas. Kapprustningen innebär också ett enormt slöseri med mänskliga och materiella resurser. Den är ett hinder för välståndsutvecklingen i världen och den medför en maktkoncentration till stormakterna, vilket är särskilt riskfyllt för små och resurssvaga länder.

I många länder tvingas människor leva i ofrihet och politiskt förtryck. Elementära krav på medborgerliga fri- och rättigheter respekteras inte. Ett brutalt övervåld mot enskilda människor och mot grupper av människor förekommer ständigt i stora delar av världen. Åsiktsfriheten och hänsynen till den enskilda människans integritet och värdighet förnekas och åsidosätts.

Avgörande för mänsklighetens överlevnad är ett framgångsrikt arbete för fred, nedrustning och resurshållning.

Genom att i internationellt samarbete söka undanröja ekonomiska och sociala orättvisor, kan vi främja en fredlig samlevnad mellan världens folk.

Industriländernas materiella välstånd är inte bara ett resultat av tekniska landvinningar och förbättrad ekonomisk och administrativ organisation. En viktig förutsättning har varit en ohämmad exploatering av världens naturresurser. Det innebär att välståndet även i industriländerna vilar på en bräcklig grund. Naturtillgångarna är begränsade och med fortsatt rovdrift kommer de i många fall att ta slut under överblickbar framtid. Den nuvarande orättvisa fördelningen av resurserna mellan rika och fattiga kan inte bestå. De fattiga folkens rätt till en ökad andel av de samlade nyttigheterna måste tillgodoses.

Grunderna för industriländernas materiella välstånd är osäkra. Produktionsprocesser och konsumtionsmönster har medfört svårbemästrade föroreningar av luft, vatten och jord med skadeverkningar som ytterst drabbar alla. Dessa miljöproblem är kostnader som i hög grad nonchalerats och skjutits på framtiden. Detta är en lättsinnig och oansvarig attityd som i grunden måste förändras. Varje generation måste ta ansvar för och betala de totala kostnaderna för sin egen välfärd och inrätta sin tillvaro så att de grundläggande förutsättningarna för kommande generationers välstånd inte spolieras. Slöseriet med naturresurserna och förstörelsen av den mänskliga miljön måste förhindras.

Jordens samlade resurser måste utnyttjas på ett sådant sätt att de kan tillfredställa människornas grundläggande

behov. Detta förutsätter omfördelning av resurserna och i många avseenden också en omläggning av produktionsinriktningen. Produktionen måste inriktas så att den ger sysselsättning åt alla och i första hand tillgodose de angelägna konsumtionsbehov som finns i olika delar av världen. Varuproduktionens innehåll måste förändras i många länder. Den nuvarande uppdelningen av råvaruproduktion och framställning av högförädlade varor försvarar eller förhindrar i många fall tillkomsten av en näringsstruktur som svarar mot det egna landets behov. Vårt lands snabba ekonomiska utveckling har delvis skett tack vare en omfattande handel med andra länder. Det är viktigt att varuutbyte kan ske utan starka restriktioner. Samtidigt innebär det stora beroendet av utrikeshandeln betydande risker. Ökad självtillit genom ökad användning, bearbetning och förädling av landets egna råvaror ger större nationell försörjningstrygghet och måste därför aktivt eftersträvas.

I vårt eget land har utvecklingen i många avseenden varit gynnsam. Demokratien är allmänt erkänd och befäst. Den medborgerliga friheten är stor. Vi har en hög levnadsstandard. Vi har kunnat genomföra många reformer som varit ägnade att ge den enskilde ökad social och ekonomisk trygghet. Samhällets service till medborgarna är väl utbyggd. Det finns således mycket som vi har anledning att gemensamt slå vakt om och vidareutveckla.

Samtidigt är det uppenbart att den tekniska och ekonomiska utvecklingen inte heller i vårt land haft enbart positiva effekter. Och det finns i det framtidsperspektiv som avtecknar sig oroande tendenser, som kan utgöra ett hot mot ett fortsatt välfärd. Den ekonomiska tillväxten har varit en ofullständig värdemätare på ökad välfärd. Utvecklingen har skapat många problem som drabbar människor, natur och samhälle.

Även vårt produktions- och konsumtionsmönster har i hög grad inneburit slöseri med begränsade resurser och det har fört med sig naturförstörelse och stora långsiktiga miljöproblem. Strukturomvandlingens omfattning och förlopp som bl a framtvingat stora befolkningsomflyttningar, har inneburit djupgående ekonomiska och sociala påfrestningar i såväl utglesnings- som tillväxtområden. Invandrarna, som är en stor tillgång för det svenska samhället, har mött särskilda problem vid anpassningen till svenska förhållanden. För många människor är arbetsmiljön hälsovådlig, arbetet enformigt och pressande. Det finns många bostadsområden som inte tillgodose rimliga krav på en god boendemiljö med möjligheter till avkoppling, social gemenskap och kulturell aktivitet. Många människor lever i otrygghet och isolering. Utslagningen från arbetslivet, missbruket av alkohol och narkotika och den ökade brottsligheten är alarmerande symptom på grundläggande brister i det moderna industrisamhället. Välfärden har inte inneburit välfärd för alla och den materiella tillväxten har inte kunnat tillgodose viktiga sociala och kulturella välfärds mål.

Men även i andra avseenden finns det utvecklingstendenser som är oroande såväl -i nuet som i ett längre tidsperspektiv.

Det gäller bl a förutsättningen för demokratin, för jämlikheten mellan människorna och för de enskilda individernas möjligheter till medbestämmande' och delaktighet i alla de beslutsprocesser som påverkar deras livsvillkor.

Vad vi upplevt inom skilda områden av samhället är en fortgående koncentrations- och centraliseringsprocess. Detta gäller näringsliv och bebyggelse lika väl som samhällsförvaltning och organisationsliv. Stora enheter, som är svåra att överblicka, växer fram - ibland som ett resultat av nedvetna politiska beslut, ibland som en följd av en mera okontrollerad teknisk och ekonomisk utveckling. Många människor upplever att det blir allt svårare att kunna göra sin röst hörd.

En svällande byråkrati med en trög och ibland opersonlig behandlingsgång gör det svårt för den enskilde att bevaka sin rätt och att överblicka följderna av olika handlingsalternativ. Modern teknik, inte minst inom dataområdet, öppnar skrämmande perspektiv genom möjligheterna till övervakning och kontroll. Den personliga integriteten och den enskilda människans frihet att inom vida ramar själv bestämma över sitt privatliv kan lätt hotas. Välfärdsstaten kan - även om ambitionerna inte är dessa - förvandlas till en överhets- och övervakningsstat; där den enskilde blir helt beroende av överordnade kollektiva och byråkratiska beslut. Samtidigt är kollektiva beslut många gånger en förutsättning för att den enskilde skall kunna få sina rättigheter tillgodosedda. Den enskilda människans ställning i ett komplicerat samhälle, där många intressen måste vägas samman, är en påträngande och viktig fråga som ständigt måste stå i centrum vid samhällsbesluten. Det är i hög grad en fråga om samhällets organisation.

Centerpartiet har som en grundläggande princip för det politiska arbetet att värna den enskilda människans frihet, rättssäkerhet och integritet och hennes rätt till insyn och medbestämmande. Ett viktigt skäl för centerns krav på ett decentraliserat samhälle är att det ger bättre förutsättningar för vakt hållningen kring demokratin och för människornas samhällsansvar. Samhället måste organiseras på ett sådant sätt att det ger den enskilde ökade möjligheter att påverka sin livssituation och att tillvarata sina rättigheter.

Utmärkande för samhällsplaneringen i stort i vårt land och sannolikt en viktig förklaring till många av de misstag som gjorts; är att planerings- och reformverksamheten i så hög grad skett sektorsvis och med en alltför ensidig inriktning på ett område i taget. Det har saknats en genomarbetad helhetssyn och en mera omfattande analys av olika delreformers ömsesidiga betydelse för de berörda människornas livssituation. Övergripande sociala välfärds mål har

fått stå tillbaka för kortsiktiga vinster som på begränsade områden och i ett näraliggande perspektiv sett sig nyttiga och rationella. En bättre samordning är således nödvändig. Vid olika delbeslut som t ex bebyggelse, kommunikationer och arbetsplatser är det viktigt med en samlad bild av alla de effekter på livsmiljön i lokalsamhället som delbesluten ger. Helhetssynen måste vara vägledande för sektorsplaneringen och besluten måste komma till i så nära samverkan som möjligt med de människor som berörs.

Inom ramen för den representativa demokratin, måste partier och beslutsfattare vara lyhörda för konstruktiva krav på reformer, förändringar och förbättringar. Det är människornas upplevelse av verkligheten och deras behov och önskemål som skall styra framtidsplaneringen.

Det är, enligt centerpartiets mening, viktigt att vi tillvaratar och tillgodogör oss alla de fördelar som avancerad forskning, förbättrad teknik och rationell produktion kan ge. Men det innebär inte ett godtagande till alla delar av den utveckling som hittills ägt rum eller ett accepterande av vilken framtida teknologi som helst. Vetenskaplig forskning, tekniskt utvecklingsarbete och varuproduktionens inriktning måste liksom samhällets organisation och reformering vara underordnad de ekologiska och sociala krav, som måste ställas på all verksamhet.

Det innebär bl a att industrisamhället som helhet skall utvecklas så att det främjar en resursbevarande produktion och konsumtion som är inriktad på ett varsamt utnyttjande av naturtillgångar oavsett om dessa är inhemska eller måste importeras. Det är särskilt viktigt att främja utvecklingen av en småskalig teknik, som är anpassad efter lokalsamhällets förutsättningar. Detta ger förutsättningar för ett mångsidigt näringsliv, god resursanvändning och en decentraliserad bebyggelse.

Varuproduktionen måste avpassas efter tillgången på råvaror i ett längre tidsperspektiv och utformas med hänsyn till de effekter den har på den totala mänskliga miljön. Föroreningen av naturen måste upphöra och målsättningen måste vara ett ur ekologisk synpunkt väl fungerande samhälle, där all verksamhet bringas att fungera i bättre samklang med naturen. Detta innebär krav på ett samhälle med högre livskvalitet; förbättrade levnadsförhållanden och en totalmiljö, där hälsorisker undanröjs och, påfrestningarna på de enskilda människorna minskar.

Förverkligandet av ett sådant samhälle nödvändiggör omläggningar av produktionsmetoder och konsumtionsmönster. Energikrävande och svårt förorenande material och ämnen måste successivt ersättas med produkter och tillverkningsmetoder som innebär mindre belastningar på råvaror och miljö. Produktion och teknik måste i största möjliga utsträckning inriktas på varor som efter förbrukningen kan återvinnas för nyproduktion. Bebyggelse och näringsliv skulle lokaliseras så att närhet skapas mellan arbete och boende och så att kollektiva transportmedel kan utnyttjas i allt högre grad. Energianvändningen skall begränsas och får inte leda till bestående risker för kommande generationer. Den energi som krävs för varuproduktion, transporter och privat konsumtion skall i allt högre grad utvinnas från förnyelsebara och miljövänliga energikällor.

För att förverkliga dessa målsättningar krävs det en medveten och fast politisk viljeinriktning och en nära samverkan mellan samhälle, näringsliv, organisationer och enskilda. Men det reser också stora krav på nya vetenskapliga landvinningar och på ny teknik. Det är samhällets uppgift att ställa de resurser till förfogande och stimulera det utvecklingsarbete som behövs.

Koncentrations- och centraliseringstendenserna är starka i vårt samhälle. Förmögenhets- och maktkoncentrationen i näringslivet måste brytas. Centerpartiet verkar för ett decentraliserat samhälle, för spridning av makt och inflytande och för utveckling av näringsliv och bebyggelse i alla delar av vårt land.

Grundläggande för centerns samhällssyn är jämlikhetstanken och omsorgen om den enskilda människans valfrihet och välfärd. Alla människor, var de än bor i landet, har rätt till en likvärdig andel av de samlade resurserna oavsett om detta gäller tillgång till arbete, utbildning, sjukvård eller andra sociala nyttigheter. Alla människor har också rätt att bestämma hur de vill forma sin tillvaro, under förutsättning att det inte inskränker på andra människors lika rätt att forma sin framtid. En viktig förutsättning för jämlikhet och valfrihet är att samhället till alla delar är uppbyggt enligt decentralismens princip. Härigenom kan vi skapa ett bättre samhälle, där både kvinnors och mäns värderingar, erfarenheter, kunskaper och förmåga tas tillvara bättre än tidigare. Detta ger också de bästa förutsättningarna för jämställdhet mellan kvinnor och män.

En decentraliserad bebyggelsestruktur med fungerande lokalsamhällen, där behovet av arbete; bostad och fritidsaktiviteter i betydande grad kan tillgodoses inom samma område, ger många välfärdsfördelar. Av särskild betydelse är de värden som följer av en ökad social gemenskap inom och mellan olika åldersgrupper och av ett mera engagerat och samlat ansvar för den egna närmiljön. För barn och ungdomar är det av stor betydelse att de under sin uppväxttid kan få kontakt med arbetslivet och tidigt får lära sig ta ansvar.

För att främja ett decentraliserat samhälle krävs det samordnade insatser på många olika fält. Avgränsade företagsekonomiska intressen står ofta mot de övergripande samhällsekonomiska. Att överbrygga dessa motsättningar och att se till att marknadsekonomiska fördelar medverkar till att befärma den utveckling som är önskvärd ur samhällsekonomisk synpunkt är en viktig politisk uppgift som kräver samverkan mellan samhälle, företag och anställda. Detta får dock inte leda till en detaljerad reglering av företagens verksamhet. Av särskild

betydelse är den drivkraft till framsteg och utveckling som de enskilda människornas vilja till initiativ och företagsamhet utgör. De mindre och medelstora företagen måste ges ett förutsättningsskapande stöd. Av stor vikt är att familjeföretagen inom skogs- och jordbruksnäringarna, trädgårdsnäringen, fisket samt hantverks- och servicenäringarna kan bibehållas och vidareutvecklas. Den kooperativa företagsformen är av stor betydelse för ett decentraliserat näringsliv och måste därför ges goda förutsättningar.

Samhällsarbetet måste präglas av strävan att inom de ramar som står oss till buds ständigt skapa ett bättre samhälle i vårt eget land, samtidigt som vi efter vår förmåga försöker bidra till att forma en bättre värld.

Den dominerande föreställningen har hittills varit att vi ständigt kan förvänta oss en snabb ökning av det materiella välförhållandet i traditionell mening. Den tekniska utvecklingens möjligheter har tätt sig obegränsade och jordens resurser outtömliga. Centerpartiet har länge varnat för en onyanserad tillväxtfilosofi. Jordens befolkning ökar i snabb takt. Allt fler av jordens fattiga kommer att kräva sin rättmätiga andel av det som finns att utnyttja och fördela. Den tekniska utvecklingen har i många fall gett resultat som inte varit eftersträfvade eller önskvärda. Vi är inne i ett skede som innebär betydande påfrestningar och behov av omställningar.

Vi måste lära oss hushålla med våra tillgångar och bruka våra gemensamma resurser på bättre sätt. Att klara av detta är i sig en stimulerande utmaning som vi inte får tveka att möta.

Det kräver en teknik, en produktion och ett levnadsmönster som i långt högre grad än hittills inriktas på att tillgodose människornas behov av meningsfulla och skapande arbetsuppgifter och av social omvårdnad och kulturell gemenskap och som möjliggör ett mera personligt ansvar för utformningen av vår livsmiljö.

Det är centerpartiets uppfattning att vi därmed också kan utveckla ett samhälle som främjar jämställdhet; solidaritet och gemenskap mellan alla människor, vilket är grundläggande beståndsdelar i det vi avser med en god livskvalitet.

2. FOLKSTYRE

Fria allmänna val och fri opinionsbildning, som gör det möjligt för alla åsiktsinriktningar att komma till uttryck, är grundläggande förutsättningar för demokratin. Folkstyret och de medborgerliga fri- och rättigheterna i övrigt måste omgärdas av ett starkt skydd i grundlag och annan lag.

Det demokratiska styrelseskicket är den enda styrelseform som möjliggör ett brett folkligt inflytande över de politiska besluten och samhällsutvecklingen som helhet. Och det är den bästa garantin för rättssäkerhet och frihet för den enskilda människan.

Demokratin skall bevaras och försvaras och alla åtgärder som är ägnade att förstärka och fördjupa den prövas.

Tendenser till maktkoncentration, diskriminering och byråkratisering måste motverkas. Ett riktmärke vid reformer på olika områden måste vara att ständigt söka förbättra alla människors möjligheter till insyn; delaktighet och medansvar.

Politiska partier är nödvändiga för en fungerande demokrati. Samhället skall garantera, att olika åsiktsriktningar får möjlighet till opinionsbildning och informationsverksamhet. Samhällsstöd skall utgå till partierna för att stärka deras oberoende ställning. Kollektivanslutning av medlemmar till politiskt parti strider mot den grundläggande principen att den enskilde själv skall bestämma sin politiska tillhörighet och bör därför ej förekomma.

Flertalet politiska beslut i det moderna samhället måste fattas av valda representativa församlingar. Vilande grundlagsförslag skall dock kunna avgöras genom beslutande folkomröstning. Möjlighet till rådgivande folkomröstningar bör finnas som ett komplement till det representativa systemet såväl i riket som helhet som i kommuner och landsting.

Valsystemet skall vara proportionellt för att möjliggöra representation för olika åsiktsriktningar i de beslutande politiska församlingarna. Det skall vara så utformat att det ger möjligheter till personval.

Riksdagen, vald direkt av folket, är det högsta beslutande organet i landet. Det är viktigt att riksdagens arbetsformer är sådana att dess ledamöter kan fullgöra sina uppgifter på ett effektivt sätt och hävda riksdagens ställning som en stark folkrepresentation.

För att folkstyret skall fungera väl är det nödvändigt med en bred medborgerlig aktivitet i samhällsarbetet. Det bör därför utformas så att det vidgar möjligheterna för enskilda människor att göra personliga insatser och så att det ger stimulans till en konstruktiv debatt. Detta förutsätter att samhällsorganen bedriver en omfattande informationsverksamhet och att deras arbete präglas av öppenhet och möjlighet till insyn och påverkan.

En långtgående decentralisering av beslutsrätten och ett starkt lokalt inflytande i samhällsfrågorna är av mycket stor betydelse. Det ger fler människor möjlighet att delta i och bestämma över den samhällsutveckling som angår dem alla. Beslutsgången blir effektivare och snabbare och besluten kan grundas på ingående kännedom om lokala förhållanden och behov. Ur såväl demokrati- som effektivitetssynpunkt är således en decentralisering av stort värde. En övergripande målsättning vid utformningen av lagstiftning och skattesystem och vid besluten om samhällsförvaltningens organisation bör därför vara att tillgodose decentraliseringskraven. Detta bör gälla

kompetensen att fatta beslut i såväl förvaltningsärenden som politiska frågor. Inriktningen bör vara att föra över arbetsuppgifter från de centrala organen till de folkvalda organen i länen och kommunerna.

- * Det demokratiska styrelseskicket skall förstärkas och fördjupas.
- * De enskilda människornas fri- och rättigheter skall garanteras i grundlag och annan lag.
- * Samhället skall organiseras så att de enskilda människornas möjligheter till insyn, delaktighet och medansvar förbättras.
- * Valsystemet skall vara proportionellt och ge möjligheter till personval.
- * Mandatperioden skall vara fyra år med skilda valdagar till riksdagen och de kommunala församlingarna.
- * Författningen skall ge möjlighet till folkomröstning i betydelsefulla och kontroversiella frågor.
- * Samhällsstöd skall utgå till de politiska partierna för att stärka deras oberoende ställning.
- * Kollektivanslutning av medlemmar till politiskt parti strider mot den grundläggande principen att den enskilde själv skall bestämma sin politiska tillhörighet och bör därför ej förekomma.

3. KOMMUNAL DEMOKRATI

Kommuner och landsting är grundstenar i den svenska demokratin. Den kommunala självstyrelsen gör det möjligt för många människor att aktivt delta i det politiska arbetet och att få insyn och medbestämmande i frågor som nära berör dem själva och som direkt påverkar deras livsmiljö.

Den decentralisering som den kommunala självstyrelsen innebär medför dessutom ökad effektivitet i samhällsarbetet eftersom beslutsgången blir kort och besluten kan grundas på en ingående kännedom om lokala förhållanden och medborgarnas önskemål och behov. Genom den direkta folkliga kontrollen motverkas byråkrati och tjänstemannavälde. Det är således av stor betydelse ur såväl demokrati som effektivitetssynpunkt att självstyrelsen på lokal och regional nivå byggs ut och förstärks.

Arbetsuppgifterna för kommuner och landsting bör vidgas genom överföring av statliga uppgifter och genom decentralisering av beslutanderätten till lokal och regional nivå. Härvid skall man sträva efter att även föra över arbetsuppgifter från regional nivå till kommunerna.

En stark kommunal självstyrelse måste skapas på länsplanet genom att landstingen inom de ramar som riksdagen beslutar ges utökade befogenheter för regionala samhällsuppgifter. En utbyggd länsdemokrati ger de politiska partierna en central roll och förstärker samarbetet mellan landsting och primärkommuner.

Beskattningsrätten för kommuner och landsting är en grundläggande förutsättning för den kommunala självstyrelsen. För att en likvärdig service till medborgarna skall kunna upprätthållas krävs ett utjämning av skatteunderlaget i kommunerna.

Villkoren för demokratin på det lokala planet har försämrats bl a genom tillskapandet av stora kommunenheter. Delning av kommuner är ett bra sätt att förbättra den kommunala demokratin. När en stark lokal opinion kräver det bör en delning av kommunerna prövas.

För att befrämja demokratin och öka medborgarinflytandet bör kommunerna ha rätt att inom bestämda ekonomiska ramar överföra förvaltningsuppgifter till kommundelsorgan och institutionsstyrelser.

Sammansättningen av dessa organ skall följa valutslaget i det område där det verkar. Direktval till kommundelsorgan bör möjliggöras. Av stor vikt är också att den kommunala serviceorganisationen är väl utbyggd i olika kommundelar.

Den kommunala verksamheten bör bedrivas i former som ger största möjliga garanti för öppen redovisning, insyn och information. Användningen av bolag och stiftelser i den kommunala verksamheten bör därför starkt begränsas.

De politiska partiernas verksamhet är av grundläggande betydelse för demokratin i kommunerna, för utbildningen av de förtroendevalda och för informationen till medborgarna. Partiernas arbete bör för den skull främjas och underlättas bl a genom kommunalt partistöd. Det är också viktigt att i det kommunala arbetet tillvarataga erfarenheter och meningsyttringar från andra folkrörelser och opinionsgrupper.

De kommunalt anställda skall ges möjlighet till inflytande i frågor som rör deras arbetssituation så långt detta inte inkräktar på den politiska demokratin.

- * Den kommunala självstyrelsen bör vidgas genom överföring av uppgifter från staten till kommuner och landsting.
- * Beskattningsrätten för kommuner och landsting är en grundläggande förutsättning för den kommunala självstyrelsen.
- * Landstingen skall handha huvuddelen av de regionala samhällsuppgifterna, så att verklig länsdemokrati skapas.
- * Kommuner skall efter initiativ från en stark lokal opinion kunna delas.
- * Kommunerna skall ha rätt att föra över förvaltningsuppgifter till kommundelsorgan med en sammansättning som

följer valutslaget i det område där det verkar.

* Direktval till kommunalstyrelsen bör möjliggöras. Rådgivande kommunala folkomröstningar skall kunna genomföras.

* Användningen av bolag och stiftelser i kommunala verksamheten bör begränsas.

* Den kommunala vetorätten skall bevaras.

4. FRIHET OCH RÄTTSSÄKERHET

Det demokratiska styrelseskicket förutsätter att samhället garanterar medborgarna grundläggande fri- och rättigheter, samt att samhället slår vakt om de enskilda människornas integritet och rättssäkerhet.

Alla skall ha lika rättigheter oberoende av religion, ras och kön. De mänskliga fri- och rättigheterna skall hävdas även internationellt bl a genom krav på förbud mot tortyr och dödsstraff.

Den offentliga sektorns expansion och förvaltningsorganens vidgade befogenheter har medfört att den enskilde blivit allt mer beroende av olika myndigheters åtgärder och beslut. Därmed har också svårigheten för den enskilde att överblicka beslutsprocessen och bevaka sin rätt ökat. Det är för den skull av stor vikt att samhället genom information, rådgivning och rättshjälp underlättar för medborgarna att tillvarata sina rättigheter.

Byråkratisering måste motverkas; myndigheternas verksamhet förenklas och insynen vidgas genom decentralisering, öppenhet och ökad lekmanmedverkan. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt datateknikens utbyggnad och användning så att den inte urholkar skyddet för den personliga integriteten. Datateknikens användning får aldrig bli ett hinder för den enskildes rätt att ta del av offentlig handling. Decentraliserade datasystem måste eftersträvas. En effektiv brottsbekämpning är en självklar samhällsangelägenhet och ett betydelsefullt led i skyddet för den enskildes rättssäkerhet. De missförhållanden, som ofta är en grogrund för brottsligt beteende, måste undanröjas genom samordnade åtgärder från samhällets sida. Det är nödvändigt med hårdare åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten. Inte minst krävs det kraftfulla insatser mot den organiserade brottsligheten och dess internationella förgreningar.

Rättsmedvetandet - respekten för gällande regler och hänsynen till medmänniskornas rättigheter - bör stärkas bl a genom ökad tonvikt på dessa frågor i skolundervisningen.

* Allas likhet inför lagen skall garanteras.

* Samhället skall genom information, rådgivning och rättshjälp medverka till att alla får möjlighet att tillvarata sin rätt.

* Statliga och kommunala myndigheter skall vara ansvariga för skador, orsakade genom befattningshavares fel eller försummelser.

* Enskild person som tillfogats skada och av domstol tilldömts skadestånd bör av samhället garanteras den utdömda ersättningen.

* Samhället skall svara för ett domstols- och polisväsende som kan tillgodose medborgarnas krav på rättssäkerhet och trygghet.

* Förvaltningen bör förenklas och byråkratisering motverkas.

* Den ekonomiska brottsligheten måste effektivt bekämpas.

* Den enskildes integritet skall skyddas. Datatekniken får inte användas så att den medför ett hot mot integriteten.

* Vid investeringar i datorer hos centrala och regionala myndigheter skall decentraliserade system eftersträvas.

5. FOLKRÖRELSER OCH ORGANISATIONS LIV

En förutsättning för demokratin är ett fritt och mångsidigt organisationsliv.

De politiska partierna och de kvinno- och ungdomsförbund som har anknytning till partierna har en avgörande betydelse för de allmänna valen, för rekryteringen till politiska organ på olika nivåer och för det politiska arbetets inriktning. Det är för den skull av stor vikt att samhället garanterar de politiska organisationerna sådana arbetsvillkor att de kan bedriva en omfattande verksamhet och engagera många människor till direkt medverkan och aktivitet. Ett ekonomiskt stöd från samhället är nödvändigt för att de politiska organisationerna skall kunna fylla sina betydelsefulla uppgifter och för att de skall kunna vara oberoende gentemot utomstående ekonomiska intressen och påtryckningsgrupper. Av särskild vikt härvidlag är, att de politiska ungdomsorganisationerna kan engagera och aktivera den unga generationen i konstruktivt politiskt arbete.

Arbetsmarknadens organisationer har stora och ansvarsfulla uppgifter, främst när det gäller att hävda medlemmarnas fackliga och ekonomiska intressen. Studieförbund, religiösa organisationer, miljörörelser, barn- och ungdomsorganisationer, invandrarorganisationer, idrottsförbund; handikapprörelsen; pensionärsorganisationer;

nykterhetsrörelsen och andra ideella folkrörelser fyller många viktiga funktioner i det demokratiska samhället. De bidrar verksamt till att bryta isolering, de stimulerar till gemenskap, de ger utbildning och meningsfull fritidsverksamhet. De utgör en viktig plattform för opinionsbildning och allmän samhällsdebatt. Det är således angeläget att samhället stöder och stimulerar det fria organisationslivet och verkar för bevarandet av dess folkrörelsekaraktär. Det bör vara ett naturligt led i samhällsarbetet att olika myndigheter håller kontakt med organisationerna för förtroendefullt samarbete och att de utnyttjas som remissinstanser såväl på riksplånet som regionalt och lokalt.

Idrottsrörelsen är vår största folkrörelse. Den svarar själv under eget ansvar för uppläggnig av verksamheten. Det är samhällets uppgift att ge idrottsrörelsen förutsättningar för en bred aktivitet. Ungdoms- och motionsidrotten skall särskilt stimuleras. Samma förutsättningar skall gälla för manliga och kvinnliga idrottsutövare. Goda förutsättningar bör finnas också för dem som ägnar sin fritid åt andra aktiviteter än idrott.

På det lokala plånet är den verksamhet som bedrivs av t ex miljögrupper, byalag och kommunalföreningar av stort värde. Dessa sammanslutningar innebär ofta en förnyelse av organisationslivet och deras arbete bärs upp av ett starkt engagemang för den egna närmiljön... De bör ges goda möjligheter till självständig verksamhet.

* Folkrörelserna är en ovärderlig del av en väl fungerande demokrati.

* Samhället skall stödja folkrörelsernas verksamhet.

* Av särskild vikt är att stat och kommun medverkar till att skapa goda förutsättningar för barn- och ungdomsorganisationernas verksamhet.

6. MASSMEDIA

Press, radio och television är de viktigaste förmedlarna av nyheter och opinioner. Dessa medier har således en utomordentligt stor betydelse för kunskapen om vad som händer och för opinionsbildningen i en demokrati. Det är viktigt att det fria meningsutbytet garanteras genom en lagstiftning som ger en vidsträckt yttrandefrihet.

Den starka ställning som massmedierna har reser också oavvisliga krav på att de som verkar inom dessa organ känner ansvar för kvalitet och saklighet i utbudet och hyser respekt för de enskilda människornas integritet och privatliv. En fortgående självsanering är därför mycket betydelsefull för att undvika skador för enskilda människor och för att bevara förtroendet för nyhetsförmedlingen. Det är viktigt att den enskilde bereds möjlighet till genmäle. Olika meningsriktningar måste kunna göra sig gällande i samhällsdebatten bl a genom tillgång till pressorgan. För att möjliggöra detta krävs det ett omfattande statligt stöd till tidningar och tidskrifter.

Staten och kommunerna måste också i betydande utsträckning ge direkt information till allmänheten framför allt genom massmedierna. Det är nödvändigt för att ge ökad kännedom om samhällets verksamhet och för att bredda underlaget för en saklig samhällsdebatt.

Radio- och televisionsverksamhet skall handhas av Sveriges Radio och dess, olika programbolag i former som garanterar en saklig och opartisk nyhetsförmedling, en allsidig redovisning av olika åsiktsriktningar och ett varierat kulturutbud av hög kvalitet.

Det är viktigt med en omfattande decentralisering av organisation och programproduktion inom Sveriges Radio. Därmed kan etermedierna i ökad utsträckning tillgodose kravet på lokal och regional information och opinionsförmedling, samtidigt som det totala programutbudet får en större mångsidighet. Den decentraliserade verksamheten skall ske i nära samverkan med folkrörelser, kulturella institutioner och allmänhet i de olika delarna av landet. Regionala programråd kan vara av stort värde i denna kontaktverksamhet.

Sveriges Radio-TV skall ha programutbud på de större invandrarpråken. Programsändningarna skall utformas så att syn- och hörselskadade i ökad utsträckning kan tillgodogöra sig programmen. För de hörselskadade är det därför viktigt att text-TV användes över breda programsektorer.

Radio och television skall i huvudsak finansieras med licensmedel. Kommersiell finansiering skall inte förekomma. Etermedierna har viktiga funktioner inom utbildningens område, bl a genom att de når ut över hela landet.

Utbildningsprogrammen bör för den skull ges ett betydande utrymme. Utbildningsradio och utbildningstelevision skall finansieras över statsbudgeten.

Telesatellittekniken har möjliggjort såväl globala televisionssändningar som sändningar över begränsade områden. Sverige skall inom internationella organisationer och i samarbetet med de nordiska grannländerna verka för att reglerna för sådana sändningar i möjligaste mån bringas i överensstämmelse med de värderingar som kännetecknar vår etermediapolitik.

Införandet av ny informationsteknik på massmediaområdet måste ske i former som garanterar mångsidighet i kultur- och nyhetsutbudet.

Underhållningsvåldet i televisionssändningar och videogram skall motverkas. På grund av bildmediernas stora

genomslagskraft bör särskild hänsyn tas till dess påverkan på barn och ungdom.

- * Opinionsbildningen skall vara fri och obunden och olika meningsriktningar måste kunna göra sig gällande i samhällsdebatten.
- * Den enskildes integritet och privatliv måste skyddas mot publicitetsskador.
- * Mångsidigheten i opinionsbildningen skall främjas bl a genom ett omfattande statligt presstöds.
- * En omfattande decentralisering av verksamheten inom Sveriges Radio skall eftersträvas.
- * Kommersiell finansiering av radio och television skall inte förekomma.
- * Sändningar i radio och television skall utformas så att språkliga minoriteter och handikappade i ökad utsträckning kan tillgodogöra sig programmen.
- * Underhållningsvärdet i televisionssändningar och videogram skall motverkas.

7. MILJÖ

Miljöfrågorna i vid bemärkelse berör hela den omgivning som människan lever i. Natur, bostäder, arbetsplatser, trafik, kulturliv och fritidsaktiviteter är betydelsefulla delar i det som formar människans miljö. Ett decentraliserat samhälle ger de bästa förutsättningarna för en god livsmiljö.

Utformningen av miljöpolitiken på olika delområden måste utgå från ett helhetsperspektiv. All mänsklig verksamhet påverkar miljön, ofta genom kombinationseffekter som är svåra att överblicka. Utmärkande för vår tid är att människans ingrepp fått allt större omfattning och allt större följdverkningar även för framtiden. Därmed ökar risken för bestående skador. Miljö och naturresursfrågorna måste tillmätas en övergripande betydelse för samhällsutvecklingen och bygga på en ekologisk grundsyn.

Det hittillsvarande slöseriet med ändliga naturresurser måste upphöra. Teknik och produktion måste i allt större utsträckning inriktas på varor som efter användning kan återvinnas för ny produktion i enlighet med principen "bruka istället för att förbruka". Produktionen måste utformas så att den inte hotar vår eller, kommande generationers livsmiljö eller, försämrar naturens förmåga till förnyelse.

Energikrävande och förorenande material och ämnen måste successivt ersättas med produkter, som innebär mindre belastning på världens råvaruresurser och naturens självreningsförmåga. Energiproduktionen måste läggas om och i allt högre grad inriktas på förnyelsebara och miljövänliga energikällor.

Vatten-, jord- och luftföroreningar måste bekämpas och användningen av skadliga ämnen inom industri; jord- och skogsbruk och hushåll aktivt begränsas. Nya ämnen måste bli föremål för ingående testning, särskilt vad gäller deras ekologiska och biologiska effekter, innan de släpps ut på marknaden eller används i produktionen. Det primära ansvaret härför bör åligga tillverkare och importörer; som skall vara skyldiga att ge en öppen redovisning av innehåll och testresultat. Kontrollen bör skärpas och ges ökade resurser. Vid tester bör organ- och vävnadskulturer i ökad utsträckning komma till användning i stället för levande djur. Samhällets övervakning måste byggas ut i en omfattning som garanterar en fortlöpande kontroll av att gällande bestämmelser följs. De kommunala hälso- och miljövårdsnämnderna bör ges ett större ansvar för miljökontrollen.

Användningen av skadliga ämnen måste starkt begränsas och ske i betryggande former. Insamling, transport och destruktion av det avfall som inte kan återanvändas - särskilt det kemiska avfallet - måste ske på ett väl kontrollerat och säkert sätt.

Landskapsvård och naturskydd är viktiga delar av miljöpolitiken. Det är nödvändigt att åkerjorden bevaras för jordbruksdrift och att skogsbruket bedrivs på ett sådant sätt och med sådana brukningsmetoder att kraven på en långsiktig, uthållig skogsproduktion och en varierad landskapsbild kan tillgodoses. Skyddet för sjö- och havsmiljön måste förbättras, bl a genom kraftfulla åtgärder mot försurning och oljeutsläpp. Vårt land måste verka för internationella överenskommelser om förbud mot dumpning av miljöfarligt avfall.

Arbetsmiljön måste genom aktiv medverkan från de anställda utformas så att hälsorisker och yrkesskador förebyggs och så att stress, enformighet och vantrivsel motverkas. Arbetskydd och yrkesinspektion måste mera inriktas på de hälsovådligaste miljöerna. Forskning och utbildning i arbetsmiljöfrågor skall byggas ut. Rökfria miljöer skall eftersträvas.

Bomiljöns utformning har stor betydelse för människors trivsel och levnadsbetingelser. Decentraliserad och varierad bebyggelse har företräden som måste beaktas vid planeringen.

I anslutning till bostäderna måste bl a finnas grönområden, närservice och utrymme för lek, rekreation och samvaro. De miljöskador som orsakas av biltrafiken kräver särskilda åtgärder. Det är nödvändigt med en ökad satsning på kollektivtrafik och hårda restriktioner mot avgasutsläpp. Bostads- och trafikplanering måste samordnas med syfte att minska olycksrisker, luftföroreningar och bullerstörningar.

Miljö- och resursfrågorna kräver internationell samverkan på olika områden. Sverige bör energiskt verka för

överenskommelser och åtgärder som ger en bättre livsmiljö och en mera långsiktig hushållning med jordens naturresurser.

- * Resursanvändning och naturskydd måste bygga på en ekologisk grundsyn.
- * Miljöpolitiken skall medverka till en levnadsstandard av hög kvalitet.
- * Varje generation måste bära de totala miljökostnaderna för sin egen välfärd.
- * All produktion måste utformas så att den inte hotar vår och kommande generationers livsmiljö.
- * Stora ansträngningar måste göras för att sanera de miljöskador som redan inträffat.
- * Nya produkter måste underkastas noggrann testning och kontroll innan de kommer till användning.
- * All avfallshantering måste ske på ett sådant sätt att kraven på säkerhet och återanvändning tillgodoses.
- * Inriktningen skall vara att minska den totala avfallsmängden.
- * Forskning inom miljöområdet och utveckling av miljövänliga och resurssnåla produktionsmetoder skall aktivt stödjas.
- * Straffsats och preskriptionstider vid miljöbrott måste vara sådana att brotten kan bekämpas på ett effektivt sätt.
- * Sverige bör verka för att stärka det -internationella samarbetet för en bättre miljö.

8. SAMHÄLLSPLANERING

Sociala välfärds mål och en ekologisk grundsyn skall vara utgångspunkter för samhällsplaneringen.

Bristande helhetssyn i samhällsplaneringen har lett till allvarliga sociala, miljömässiga och ekonomiska problem i olika delar av vårt land. Det gäller såväl avfolkningsbygder som områden med en stark befolkningskoncentration. Ett övergripande syfte med den framtida planeringen måste vara att ge förutsättningar för en balanserad utveckling inom landet som helhet, inom olika regioner och inom de enskilda kommunerna.

Planeringen skall vara långsiktig, utgå från en ekologisk grundsyn och från människans förutsättningar och behov. Ett viktigt mål är att bibehålla och öka handlingsfriheten för framtida generationer. Samhällsplaneringen skall inrymma såväl social, fysisk som ekonomisk planering. Den skall omfatta arbete, näringsliv, servicefunktioner, markanvändning och bebyggelse samt andra faktorer som påverkar utformningen av samhällsmiljön. Människornas behov av egen aktivitet, trygghet och social gemenskap skall tillgodoses

Planeringen skall sträva efter resursbevarande produktion och bebyggelse, med en inriktning gå samordning av olika funktioner och ökad småskalighet, d v s lokalsamhällen. Arbetsplatser, bebyggelse, service och fritidsområden skall lokaliseras så att människor inte tvingas ta en stor del av sin tid till resor. Detta gör det möjligt för förvärvsarbetande föräldrar att få mer tid för sina barn. Överblick och gemenskap är en förutsättning för jämlikhet, god miljö och ett effektivt tillvaratagande av våra resurser.

Ett starkt folkligt inflytande över all planering är nödvändigt. Förtroendevalda och allmänhet måste ha goda möjligheter till insyn i och inflytande över samhällsplaneringen på ett tidigt stadium av planeringsprocessen. För att underlätta detta inflytande och för att ge underlag för en meningsfull offentlig debatt är det nödvändigt att samhällsorganen bedriver en omfattande informationsverksamhet och att program utarbetats som underlag för viktigare planeringssuppgifter.

Planeringsbesluten skall främst fattas på lokal nivå och central detaljreglering skall undvikas.

Planeringen på riks nivå skall vara översiktlig och utgöra en resurs- och ramplanering. Den skall ge en samlad bild vad gäller möjligheter och begränsningar vid utnyttjandet av naturresurser och den skall visa resursfördelningen mellan olika delar av landet. Vid den statliga långsiktiga planeringen skall strävandena vara att ge arbete åt alla. Kommunerna skall med den kommunala självstyrelsen som grund och inom ramen för den översiktliga planeringen och gällande lagstiftning besluta om närmiljöerna och om användningen av mark och andra naturresurser. Landstingen skall ges vida befogenheter för regionala samhällsuppgifter. Till landstingen skall hänföras främst den översiktliga regionala samhällsplaneringen. En sådan länsdemokrati stärker möjligheterna till samarbete mellan landsting och primärkommuner.

- * Sociala välfärds mål och en ekologisk grundsyn skall vara utgångspunkten för samhällsplaneringen så att individen får de bästa förutsättningarna för en meningsfull tillvaro.
- * Samhällsplaneringen skall inriktas på decentralisering och samordning av olika funktioner samt leda till fungerande lokalsamhällen.
- * De långsiktiga effekterna på natur och resursanvändning måste tillmätas stor betydelse.
- * Allmänheten skall ha insyn i och möjlighet att påverka planeringen på ett tidigt stadium.
- * Samhällsplanering och regionalpolitik skall syfta till en balanserad utveckling inom landet som helhet, inom olika regioner och inom de enskilda kommunerna.

9. REGIONAL UTVECKLING

Den övergripande regionalpolitiska målsättningen är att skapa förutsättningar för näringsliv och bebyggelse över hela landet. En aktiv regionalpolitik är nödvändig för att säkerställa arbete åt alla; uppnå jämlikhet, god miljö och för möjligheterna att tillvarata landets naturtillgångar och andra resurser. Därigenom skapas och upprätthålls balans mellan och inom olika regioner.

Koncentration till storstadsområdena måste motverkas och glesbygdens invånare tillförsäkras goda kommunikationer och en tillfredställande allmän service. Allmänhet och näringsliv måste få likvärdiga förutsättningar i olika landsdelar. I sysselsättningssvaga områden skall i första hand en aktiv lokaliseringspolitik föras i syfte att styra arbetstillfällena och investeringar till dessa områden. Lokaliseringen av offentlig och privat service och förvaltning har härvid en stor betydelse. När övriga regionalpolitiska styrmedel inte ger tillräcklig effekt måste etableringstillstånd införas i överhettade områden för att motverka koncentration och främja en önskvärd regional utveckling. Inom vissa områden är ett direkt servicestöd nödvändigt. Särskilda regionalpolitiska åtgärder måste kunna sättas in i de delar av landet där allmän samhällsplanering och näringspolitik inte räcker till för att ge hög sysselsättning, stabilt befolkningsunderlag samt förutsättningar för en positiv befolkningsutveckling i olika kommuner eller delar av kommuner. Ambitionen måste vara att uppnå full sysselsättning för såväl män som kvinnor i alla delar av landet. De som söker arbete måste så långt möjligt kunna beredas sysselsättning på hemorten. Balans måste eftersträvas mellan olika yrkesområden i varje region. Landsbygdens avfolkning skall stoppas. Åtgärderna måste syfta till att inom kommunerna bygga upp och vidmakthålla ett nät av orter som tillsammans har ett varierande näringsliv och en god samhällsservice.

Samhällets stöd för regional utveckling skall kunna utgå såväl till enskilda företag vid nyetableringar och expansion som till kommuner för utbyggnad av den allmänna servicen. Det ekonomiska lokaliseringstödet skall kunna varieras efter behovet i skilda områden. Av stor betydelse är att de sämst ställda kommunerna får det största stödet. En effektiv skatteutjämning är därför nödvändig. Skattepolitiken skall i övrigt utformas så att den främjar regional balans. En differentiering av de lönebaserade avgifterna kan vara ytterligare ett medel härför.

Den offentliga verksamhetens organisation och lokalisering har stor betydelse för den regionala utvecklingen. Kraven på balans inom och mellan olika områden och regioner måste vara vägledande för uppläggningsen av verksamheten inom statliga myndigheter, landsting och kommuner. Vid såväl nytillkommande som vid omorganisation av statlig verksamhet bör lokalisering till sysselsättningssvaga regioner ske. Överföring av centrala statliga uppgifter till regional och lokal nivå bör eftersträvas.

För att regionalpolitiken skall vara effektiv krävs en nära samordning med industri-, energi- och sysselsättningspolitik, med jordbruks- och skogsolitik och med skatte- och trafikpolitik. Denna samordning får inte enbart ske centralt utan skall ha sin tyngdpunkt i kommuner och län. Kompetensområdet för de regionala utvecklingsfonderna bör vidgas och fonderna kontinuerligt tillföras resurser så att de kan spela en framträdande roll inom regionalpolitiken.

- * Ett samhälle med jämlikhet och god miljö förutsätter decentralisering och en aktiv regionalpolitik.
- * Regionalpolitiken skall medverka till att möjliggöra näringsliv och bebyggelse över hela landet.
- * Regionalpolitiken skall anpassas till befolkningsmässiga målsättningar för olika regioner.
- * Utbyggnaden av samhällets service och lokaliseringen av förvaltningen är en viktig del av regionalpolitiken.
- * Transportkostnaderna måste utjämnas mellan landets olika delar.
- * Etableringstillstånd och differentiering av lönebaserade avgifter bör användas som regionalpolitiska instrument.
- * Statliga företagsetableringar kan vara nödvändiga i regioner där privat och kooperativt näringsliv ej har tillräcklig omfattning för att trygga sysselsättningen.

10. BOENDE

Bostadspolitikens syfte skall vara att garantera goda bostäder åt alla till rimliga kostnader. Utformningen av boendemiljön skall fylla höga krav vad gäller såväl den enskilda bostaden som bostadsområdena som helhet.

Samhällets insatser i frågor som påverkar utformningen av bebyggelsemiljöerna måste samordnas.

Social skiktning i boendet skall motverkas. Av jämlikhetspolitiska skäl krävs det särskilda åtgärder från samhällets sida för att säkerställa att barnfamiljer, pensionärer, handikappade och ekonomiskt svaga grupper får tillgång till goda bostäder. Bostadsområdena skall ha sådan utformning att de äldre kan bo kvar i sin invanda miljö. Bebyggelse och trafik skall planeras så att olycksriskerna minskar - inte minst för barn och för människor med olika handikapp. Många bostadsområden som bebyggdes under 1950 och -60-talen måste nu efterhand åtgärdas för att åstadkomma

en mera levande boendemiljö och en bättre fungerande närservice. Förutom dessa relativt nybyggda men bristfälliga områden finns det en stor mängd äldre hus och äldre bebyggelsemiljöer som måste rustas upp. Lånevillkor och saneringsbestämmelser bör vara sådana att upprustning underlättas. Det är viktigt att de nödvändiga restaureringarna sker i nära samverkan med de boende. Stor aktsamhet måste visas vid ingrepp i de miljöer som finns kvar från tidigare epoker.

Vid såväl nybyggnation som ombyggnader av äldre hus är det nödvändigt att energisparandes ges hög prioritet. Ny teknik måste snabbt komma till användning och nya lösningar praktiskt utprovas bl a genom ett kraftigt stöd till experimentbyggande.

Bebyggelsen skall planeras så att närhet uppnås mellan olika funktioner. Utbildning och social service, t ex barnomsorg och äldreomsorg bör tillgodoses inom bostadsbebyggelsen. Varierande bebyggelse och bostäder med olika storlekar och upplåtelseformer bör finnas i samma närmiljö för, att ge goda valmöjligheter i livets olika skeden. Arbetsplatser bör i högre grad än nu integreras med bostadsområdena. Detta medför en rad fördelar för såväl den enskilde som samhället. Kostnaderna minskar och förutsättningarna för ökad gemenskap mellan människor blir bättre - inte minst mellan olika generationer. Olika åldersgruppers och intresseinriktningars behov av fritidsaktiviteter skall kunna tillgodoses utan långa resor. Park- och grönområden och gemensamhetsanläggningar för kultur, idrott och hobbyverksamhet bör finnas i anslutning till bostadsområden. En viktig del i denna syn på arbete - boende - fritid är att bostadshus och gemensamhetsanläggningar i största möjliga utsträckning förvaltas av de boende.

Fritidsboende är för många människor ett värdefullt komplement till den fasta bostaden. Det är viktigt att fritidsbebyggelsen utformas så att den tillgodoser behovet av olika upplåtelseformer. Särskilt angeläget är det att utveckla fritidsbebyggelse för korttidsuthyrning, exempelvis i stugbyar eller som komplement till befintliga jordbruk. Intresset för egna odlingar i exempelvis kolonilotter skall stimuleras och erforderliga markområden för detta ändamål avsättas. Planeringen för ny fritidsbebyggelse bör anpassas till de krav det rörliga friluftslivet och landskapsvärden ställer. Former för ett bättre utnyttjande av fritidsstugor måste tillskapas.

Kommunerna skall ha det avgörande inflytandet över markanvändning, planering och byggnadsverksamhet. Staten skall dock genom ramar och riktlinjer ange bl a omfattningen av byggandet och därutöver bidra med finansiella insatser.

En effektiv regionalpolitik skall bidra till att skapa balans på bostadsmarknaden.

Bostadsbebyggelse skall tillkomma i områden som erbjuder en bra miljö. Åkermark skall skyddas mot exploatering. Tillkommande bebyggelse kan ofta med fördel ske i mindre orter, i byar och i anslutning till befintlig bebyggelse i övrigt. Om en ansökan om byggnadslov avslås skall skälen för avslaget redovisas.

Kommunerna bör kunna erbjuda valmöjlighet mellan bostäder med hyresrätt, äganderätt och bostadsrätt. Olika företagsformer i byggandet bör få arbeta under likartade förutsättningar. En varierad, marknära bebyggelse bör eftersträvas.

Boendedemokratien bör stärkas och möjligheterna för de boende att aktivt delta i utformningen av bostadsområdena förbättras. Den kooperativa ägandeformen inom bostadssektorn har många fördelar. Jämställdhet mellan olika upplåtelseformer måste skapas genom finansierings- och skatteregler. Mark- och fastighetsspekulation skall motverkas genom lagstiftning och kommunal markpolitik. Bygglagstiftningen måste förenklas som ett led i strävandena att dämpa de höga bostadskostnaderna. De generella bostadssubventionerna bör successivt minskas så att det socialt motiverade bostadsstödet kan upprätthållas.

* Bostadspolitiken skall garantera goda bostäder åt alla.

* Stor omsorg måste ägnas åt den totala boendemiljön. Bebyggelsen skall planeras för närhet mellan bostad, arbete, fritidsaktiviteter, service och social omsorg.

* Fritidsbebyggelsen skall utformas så att den tillgodoser behovet av olika upplåtelseformer.

* Åkermark skall skyddas mot exploatering.

* Kommunerna skall ha det avgörande inflytandet över markanvändning, planering och byggnadsverksamhet.

* Boendedemokratien bör stärkas och de boende ges ökade möjligheter att påverka ekonomin samt utformningen och skötseln av bostadsområdena.

* Mark- och fastighetsspekulation skall motverkas.

11. EKONOMI OCH SKATTER

Den ekonomiska politiken skall syfta till utveckling av näringslivet, full sysselsättning, jämlikhet i standard och inkomst, regional balans, prisstabilitet och ekonomiska framsteg i en marknadsekonomi präglad av socialt ansvar och god resurshushållning samt balans i utrikesaffärerna. Strävandena härför skall baseras inte enbart på ekonomiska

standard- och välfärdsbedömningar utan även på trygghets- och miljöaspekter. Biståndspolitik och handelspolitik till förmån för u-länderna måste ingå som naturliga element i vår ekonomiska politik.

Finans- och penningpolitikens olika medel måste samordnas för att dessa mål skall kunna uppnås. Huvudvikten bör läggas vid finanspolitiken. Räntevapnet som konjunkturpolitiskt medel har begränsat värde. Ett högt ränteläge har negativa konsekvenser för företagen och de enskilda människorna.

En viktig förutsättning för en sund samhällsekonomi är en väl fungerande kreditmarknad.

En trygg ekonomisk utveckling med fortgående förnyelse av produktionsmedlen ställer stora krav på sparandet. En stark samhällsekonomi fordrar att såväl kollektivt som enskilt sparande stimuleras. Särskild vikt måste läggas vid att uppmuntra det enskilda sparandet.

Den ekonomiska politiken skall också vara ett medel för att främja regional jämlikhet ifråga om standard och utvecklingsmöjligheter och ett decentraliserat ägande.

Statens och kommunernas utgifter tar en väsentlig del av de samlade resurserna i anspråk. De offentliga utgifterna måste anpassas efter det samhällsekonomiska utrymmet. Alla möjligheter till rationalisering, effektivisering samt omprioriteringar i den offentliga verksamheten skall tas tillvara. Den kommunala skattekraftsutjämnningen skall syfta till att ge kommunerna likvärdiga ekonomiska förutsättningar.

Den grundläggande principen för skattesystemets utformning måste vara, att skatt tas ut efter bärkraft. En samordning mellan skatter och bidrag bör ske i syfte att skapa ekonomisk grundtrygghet åt alla. Skattesystemet som helhet måste utformas så att det stimulerar arbete, sparande och investeringar, motverkar inflationen samt hindrar skattefusk och annan ekonomisk brottslighet. Inkomsttagare med kraftigt varierande årsinkomster bör ha möjligheter till skattemässig utjämning mellan olika år. Dessa skattepolitiska mål främjas bättre av en progressiv konsumtionsskatt. Införande av en utgiftsskatt bör därför prövas för att uppnå en genomgripande förändring av skattesystemet.

Skattesystemet bör stimulera hushållningen med naturresurser.

Individuell beskattning måste kombineras med ett starkt stöd till barnfamiljerna och åtgärder för att möjliggöra en tillfredställande standard för personer, som på grund av ålder, vård av barn, arbetslöshet eller andra skäl saknar möjligheter till yrkesarbete.

Juridiska personer skall inkomstbeskattas endast av staten. De skatteinkomster som då uppkommer bör fördelas via skatteutjämningsystemet. Garantibeloppet för fastighet skall tillkomma kommunen.

Skattesystemet bör vara så utformat; att det kan användas som ett medel i den aktiva konjunkturpolitiken.

* Den ekonomiska politiken skall syfta till full sysselsättning; jämlikhet i standard och ,inkomst, hushållning med naturresurser, stabilt penningvärde och ekonomiska framsteg

* Den ekonomiska politiken skall främja balans i utrikesaffärerna, regional balans och ett decentraliserat ägande.

* Skatt skall tas ut efter bärkraft.

* Den kommunala skattekraftsutjämnningen skall syfta till att ge kommunerna likvärdiga ekonomiska förutsättningar.

* Skattesystemet skall främja arbete och sparande.

* Skattesystemet bör användas som ett medel i en aktiv konjunkturpolitik.

* Produktiva investeringar måste stimuleras.

* Införandet av progressiv utgiftsskatt bör prövas.

12. NÄRINGSLIV

Målet för näringspolitiken är ett starkt näringsliv som ger hög sysselsättning, anställningstrygghet och resurser för välfärdsutveckling i hela landet. Detta tillgodoses bäst i ett ekonomiskt system byggt på marknadsekonomins principer präglad av socialt ansvar, god resurshushållning och ekonomisk balans i förhållandet till omvärlden.

Ett näringsliv som huvudsakligen är grundat på fri företagsamhet, konkurrens, enskilt och kooperativt ägande ger de bästa förutsättningarna för fortsatta ekonomiska framsteg och ett decentraliserat beslutsfattande.

Näringslivet skall under hänsynstagande till utvecklingsländernas industriella expansion och andra förändringar i omvärlden medverka till ett för världshushållet effektivt resursutnyttjande. Vårt lands försörjningstrygghet skall i första hand säkras genom allmänna näringspolitiska medel.

Ekonomisk maktkoncentration, kartell- och monopolbildning skall motarbetas. Näringspolitiken skall inriktas på mångfald och decentraliserat inflytande samt främja en småskalig teknologi. Öppen redovisning, aktiv konsumentupplysning och prisövervakning skall tillämpas. Internationella överenskommelser skall eftersträvas i fråga om de multinationella företagens redovisning. Den nationella lagstiftningen måste säkra tillfredställande insyn och medbestämmande i de multinationella företagen för anställda och samhälle.

Vittförgrenat ägande och personliga initiativ samt nyföretagande och utveckling av småföretag skall främjas.

Särskild uppmärksamhet skall ägnas sysselsättningens geografiska fördelning.

Näringspolitiken skall inriktas på utveckling av näringslivet genom möjlighet till lönsamhet, kapitaltillväxt och god kreditförsörjning för att därigenom skapa förutsättningar för en mer resurshushållande produktion.

Kunskap är den viktigaste utvecklingsfaktorn i vårt näringsliv. Samhället skall genom forskning och utbildning säkra en internationellt sett hög nivå i detta avseende. Näringslivets utveckling av produktion med högt kunskapsinnehåll skall stimuleras. Ett aktivt samarbete mellan företagsamhet och forsknings- och utbildningsinstitutioner skall etableras. Nya idéer och produktutveckling skall främjas särskilt.

Vårt lands naturtillgångar är en bestående grund för näringslivet. Naturtillgångarna skall nyttjas under ansvar för miljö och ekologi, liksom för framtida generationer. Forskning och utvecklingsinsatser skall särskilt inriktas på god resurshushållning och på utnyttjande av förnyelsebara tillgångar. En hög förädlingsgrad av våra råvaror och ett minskat importberoende måste eftersträvas. De mindre företagen spelar här en avgörande roll för att möjligheterna till en mer lokalt förankrad förädling av våra råvaror skall kunna tas tillvara.

Sysselsättnings- och välfärds målen kräver en fortgående utveckling av näringslivet. Lönsamhet och självfinansiering skall hållas på en nivå som medger en trygg ekonomisk utveckling och en fortgående förnyelse av produktionsmedlen. Näringslivets utveckling skall ha hög prioritet vid kreditgivning. Försörjningen med riskbärande kapital skall förbättras genom olika former och system, som motverkar maktkoncentration och präglas av mångfald och balans mellan olika intressen. Beskattningen skall utformas så att den stärker företagens möjligheter att bemästra varierande resultat och stimulerar ett brett deläggande. Ett vittförgrenat medäggande på individuell eller kooperativ grund i företag skall främjas. Bildandet av arbetskooperativ skall stimuleras. De regionala utvecklingsfonderna har ett särskilt ansvar för detta.

Privata, kooperativa och statliga företags skall arbeta i näringslivet på likvärdiga villkor. Statliga företag kan behövas för att tillgodose särskilda samhällskrav vad gäller t ex beredskapsförsörjning och speciella utvecklingsinsatser och för att klara av regionala och strukturella sysselsättningsproblem. Den kooperativa formen skall särskilt utnyttjas för att åstadkomma ett breddat ägande inom näringslivet. Kooperativa ägandeformer skall stimuleras och dess möjligheter till personligt engagemang och inflytande måste tas tillvara.

Ett starkt näringsliv förutsätter både stora och små företag. De mindre och medelstora företagen, inte minst hantverksnäringarna, är av särskild betydelse för näringslivets förnyelse och långsiktiga tillväxt. De har också god anpassningsförmåga vid konjunkturväxlingar. Etablering och utveckling av sådana företag skall främjas. De mindre familjeföretagen, utgör en decentraliserad företagsform som skall bevaras och utvecklas.

Förändringar i omvärlden ställer stora krav på anpassning och utveckling inom näringslivet. Yrkesmässig rörlighet mellan branscher och företag skall främjas samtidigt som målet regional balans upprätthålles. Samhället skall för god resurshushållning och i sysselsättnings- och regionalpolitiskt syfte göra insatser för att övergångsvis underlätta anpassningsprocessen i utsatta näringsgrenar. Etablerande av alternativ verksamhet och sysselsättning skall ha mycket hög prioritet. Näringslivets lokalisering skall främst med ekonomiska medel påverkas i syfte att öka sysselsättningen i regioner med eljest svag utveckling.

Vid reformer på arbetsrättens och företagsdemokratis områden och vid tillämpningen av dessa reformer skall enkla och decentraliserade besluts- och samarbetsformer eftersträvas.

Näringspolitiken förutsätter nära kontakt och samarbete mellan samhällsorgan och företagsamhet. Centrala insatser skall svara för övergripande uppgifter, resurstilldelning och allmänna riktlinjer. I övrigt skall den näringspolitiska organisationen vara decentraliserad till länsplanet med tillämpning av länsdemokratis principer.

* En social marknadsekonomi och fri företagsamhet skall vara grunden för näringslivet.

* Näringspolitiken skall bygga på en förtroendefull samverkan mellan samhälle och näringsliv.

* Maktkoncentration, såväl statlig som privat, skall motverkas.

* En decentralisering av näringsliv och näringspolitiska organ skall eftersträvas.

* De mindre och medelstora företagen skall ges utvecklingsmöjligheter bl a genom en kraftig satsning över de regionala utvecklingsfonderna.

* Personliga initiativ och ett vitt förgrenat enskilt och kooperativt ägande skall främjas.

* Naturtillgångarna skall brukas under ansvar för miljö, resurshushållning och ekologisk balans.

* Reformerna inom arbetsrätt och företagsdemokrati skall syfta till enkla och decentraliserade besluts- och samarbetsformer.

13. LANTBRUK, TRÄDGÄRD, FISKE

Målsättningen för politiken för jordbruk, skogsbruk, trädgårdsodling och fiske skall vara ett effektivt tillvaratagande av naturresurserna inom de ramar som kravet på en långsiktig resurshushållning ställer.

Jordbrukspolitiken skall utformas så att den tillförsäkras dem som arbetar inom näringen i alla delar av landet en med jämförbara grupper likvärdig ekonomisk och social standard. Vidare skall konsumenternas krav på en säker tillgång till livsmedel av god kvalitet till rimliga priser tillgodoses.

Jordbrukspolitiken skall syfta till att trygga försörjningen med livsmedel och göra det möjligt att upprätthålla en tillfredställande livsmedelsberedskap. En sådan produktionsinriktning är en viktig förutsättning för en hög självförsörjningsgrad och för möjligheterna att fullfölja en alliansfri utrikespolitik. Lantbruket bör ges en ökad betydelse även som energiproducent.

Familjelantbruket skall vara den dominerande företagsformen. Verksamheten inom de areella näringarna skall bygga på en ekologisk grundsyn.

Forskning och annat utvecklingsarbete skall inriktas på att utforma sådan teknik att kraven på produktivitet kan förenas med kraven på hög produktkvalitet, hushållning med naturresurser och skydd för de yrkesverksamma och för miljön. Inom växtförädlingen måste forskningen ges en sådan inriktning att genetisk mångfald främjas. För att minska användningen av kemiska bekämpningsmedel inom lantbruks- och trädgårdsnäringarna och få en bättre arbetsmiljö måste forskningen erhålla ökade resurser. Importerade livsmedel måste underställas samma krav på kontroll som svenska livsmedel.

Skogsbruket skall bedrivas så att produktion av skogsråvara långsiktigt kan hållas på en hög och jämn nivå samtidigt som skogslandskapets miljö- och rekreationsvärden bevaras. I skogsbruket bör i princip gälla ett förbud mot kemisk lövslybekämpning med möjlighet till dispens i speciella fall.

Trädgårdsnäringen och fisket skall genom näringspolitiska insatser ges sådana villkor, att de som sysselsätts inom dessa näringar kan uppnå en med andra grupper likvärdig standard. Näringarna får inte ses som isolerade delar av svensk livsmedelsproduktion. Ett bättre gränsskydd för grönsaker behövs för att stimulera den svenska trädgårdsnäringen. Ett viktigt led i fiskepolitiken är att trygga svenska fiskares tillgång till fiskevatten och ett välutvecklat fiskebestånd.

Samhällets insatser skall inriktas på att bygga upp och vidmakthålla familjeföretag och en levande landsbygd. Detta bör gälla även företag med enbart skog. En mångsidig växtodling och en varierad djurhållning är eftersträvarvärd. Stöd skall ej utgå till stordrift inom djurhållningen. Etableringskontroll för startande och utbyggnad av stora enheter inom animalieproduktionen bör prövas.

Jord- och skogsbrukspolitiken skall utformas så att en regional anpassning kan ske. Jordbruk och trädgårdsodling i norra Sverige skall ges särskilt stöd. Rennäringen måste lämnas sådant stöd att dess fortbestånd säkras.

Deltids- och kombinationsjordbruket skall främjas genom särskilda irrsatser. Därmed kan en samordning ske med regionalpolitiken.

Sambandet mellan ägande, boende och brukande av mark skall stärkas och passivt markägande och kapitalplaceringsköp motverkas genom lagstiftning och ekonomiska åtgärder. Jordbrukets kapitalbehov måste tillgodoses genom mera långsiktig långivning. Bättre låneformer för nyetablerade bör införas. Familj jordbruk bör tillföras ytterligare mark från stat, bolag, kyrka och kommun.

Arrendelagstiftningen skall utformas så att den ger brukarna fullgott besittningsskydd. Sammanläggning av bärkraftiga arrendegårdar skall förhindras.

En väl utvecklad producentkooperation inom förädlingsledet är till gagn för såväl näringsutövare som konsumenter. Det är angeläget att samhället främjar den kooperativa företagsformen.

En hög livsmedelsproduktion i vårt land är viktig även med hänsyn till den brist på livsmedel som råder i stora delar av världen. Livsmedel, producerade i Sverige, skall kunna användas till livsmedelshjälp i samband med svenska och internationella organisationers utvecklingsprojekt och i akuta nödsituationer.

* Jordbrukspolitiken skall utgå från att våra naturliga resurser för produktion av livsmedel skall utnyttjas.

* Lantbrukets, trädgårdsnäringens och fiskets utövare skall ha lika goda inkomstmöjligheter som yrkesutövare inom det övriga näringslivet.

* En tillfredställande livsmedelsförsörjning är avgörande för möjligheterna att fullfölja en alliansfri utrikespolitik.

* Sambandet mellan ägande, boende och brukande av mark skall stärkas.

* Familjeföretag skall vara den dominerande företagsformen.

* Deltids- och kombinationsjordbruket är viktiga ur regionalpolitisk synpunkt och bör därför främjas.

* Jordbruks- och skogspolitiken skall samordnas med regionalpolitiken.

* Särskilda insatser krävs för jord- och skogsbruket i Norrland och andra glesbygder.

* Kulturlandskapets rekreations- och trivselvärden skall tillvaratas genom samordning mellan lantbruksdrift och naturvård.

* Användningen av kemiska bekämpningsmedel måste begränsas bl a genom ökade insatser inom forskningen.

14. ARBETE

De enskilda människornas arbetsinsatser är grunden för välbefinnande och utveckling. Arbetet har ett värde i sig för den enskilde. Det har stor betydelse för individens självförverkligande och det är nödvändigt för samhällets försörjning av varor och tjänster. Solidariteten kräver att alla som har möjlighet att arbeta gör sin insats för den gemensamma välfärden. Målsättningen skall vara full sysselsättning. Alla skall ha samma möjligheter till arbete oavsett bostadsort. Grunden för att alla skall kunna få arbete är ett livskraftigt näringsliv.

Samhället måste ha hög arbetsmarknadspolitisk beredskap för att möta konjunkturedgångar och de krav som strukturförändringar inom näringslivet ställer. Sysselsättningspolitiken skall vara inriktad på att ge alla människor möjlighet till arbete. Det är viktigt att bredda den lokala arbetsmarknaden så att goda valmöjligheter kan erbjudas människorna.

Handikappade skall så långt möjligt beredas arbete inom det ordinarie arbetslivet. För grupper som har svårt att göra sig gällande på arbetsmarknaden krävs särskilda åtgärder från samhälle och näringsliv.

Invandrare måste få särskild hjälp, med anpassningen på arbetsplatserna och i det svenska samhället. De skall ha samma sociala rättigheter som svenska medborgare.

Det är särskilt angeläget att motverka arbetslöshet bland ungdom. För detta krävs bl a en utbildning som är ägnad att ge en god yrkesförberedelse samt en nära samverkan mellan skola och arbetsliv. Speciellt måste invandrarungdomens situation på arbetsmarknaden förbättras. Alla ungdomar skall garanteras fortsatt utbildning, praktik eller arbete efter grundskolan.

Varvad utbildning underlättar ungdomars inträde i arbetslivet. För att öka verklighetsanknytningen skola samhälle bör varvad utbildning införas. Lärlingsutbildning i företag är en viktig form av inskolning i framtida förvärsarbete.

Det är viktigt att det finns möjligheter till växling mellan utbildning och yrkesarbete. Arbetsmarknads- och vuxenutbildning måste ske på villkor som ger ekonomisk trygghet för den enskilde. Detta är särskilt viktigt för lågavlönade och korttidsutbildade. Ur rättvisesynpunkt är det viktigt att olikheter i det ekonomiska stödet vid olika former av utbildning utjämnas.

Kvinnor skall ha samma möjligheter som män på arbetsmarknaden. Detta förutsätter en genomgripande attitydförändring i samhället som helhet. Men det förutsätter också särskilda åtgärder inom studie- och yrkesvägledning och arbetsförmedling. Av stor betydelse är en väl utbyggd familjepolitik med en god barnomsorg.

De enskilda människorna måste ha inflytande och medbestämmande i arbetslivet. Därmed åstadkommes en beslutsprocess där allas kunskap, erfarenhet och engagemang kan tas tillvara på bästa sätt. Ett decentraliserat beslutsfattande där alla anställda har inflytande ger de bästa förutsättningarna för ett väl fungerande medbestämmande i arbetslivet. Det är angeläget att de anställdas engagemang säkerställs genom ett direkt medinflytande på den egna arbetsplatsen. Byråkratin måste hållas tillbaka även på detta område.

Arbetsplatserna skall anpassas efter människans fysiska och psykiska förutsättningar. Arbetsmiljön måste genom aktiv medverkan från de anställda utformas så . att hälsorisker och yrkesskador förebyggs och så att stress, enformighet och vantrivsel motverkas. Arbetskydd och yrkesinspektion måste effektiviseras liksom forskning och utbildning i arbetsmiljöfrågor. Vid övergång till datorstyrda system och robotar i produktionen måste de anställda ha ett stort inflytande.

* Alla skall ha rätt till arbete.

* Kvinnor och män skall ha lika villkor i arbetslivet.

* Särskilda insatser krävs för handikappade och andra grupper som har svårt att göra sig gällande på arbetsmarknaden.

* De enskilda arbetstagarna skall ha inflytande och medbestämmande över sin arbetssituation.

* Arbetsmiljön skall ägnas stor uppmärksamhet och arbetsplatserna anpassas efter människans fysiska och psykiska förutsättningar.

* Arbetslöshetsförsäkringen skall omfatta alla i arbetsför ålder.

15. KOMMUNIKATIONER

Trafikpolitiken skall syfta till att ge alla människor oberoende av bostadsort, inkomst eller handikapp en god trafikförsörjning. Den skall vara ett led i strävandena till jämlikhet och regional balans. Kommunikationsmedlen skall utformas så att hälso- och olycksriskerna minimeras och så att kraven på miljöskydd och sparsamhet med naturresurser kan tillgodoses.

Alla transporter utgör en påfrestning på miljön och innebär förbrukning av energi och andra resurser. Därför måste samhällsplaneringen inriktas på resurshushållning med en decentraliserad samhällsstruktur som ger närhet mellan

arbete, bostad, service och fritidsaktiviteter. Transporter skall så långt möjligt ske med kollektiva färdmedel. Huvudprincipen bör vara att den långväga och tunga godsbefordran överföres till järnvägs- och båttransporter. Stadskärnorna bör så långt detta kan ske befrias från privatbilism. Statens Järnvägars trafik skall syfta till att ge medborgarna en god service såväl vad gäller tillgänglighet som bekvämlighet. Prispolitiken skall användas för att överföra mer av trafiken till kollektiva färdmedel. Ekonomiskt stöd skall ges till transporter för regioner med bristande underlag. Taxinäringen skall betraktas som en viktig och betydelsefull del av den kollektiva persontrafiken. Flygförbindelser och hamnanläggningar skall utformas så att ett rationellt transportarbete kan utföras samtidigt som regional balans främjas. Väginvesteringar skall ske med särskild inriktning på länsvägar och det finmaskiga vägnätet samt förbättrad trafiksäkerhet. Såväl fordon som trafikplaneringar måste anpassas till krav på trygghet för människor, särskilt barn. Trafiksäkra gång- och cykelvägar skall ägnas särskild uppmärksamhet. Minskning av luftföroreningar och buller skall vägleda trafikplaneringen. Bensinen skall vara blyfri. Även i övrigt skall en minskning av miljöriskerna för alla drivmedel eftersträvas. En övergång från fossila bränslen till drivmedel från förnyelsebara energiråvaror bör ske snarast. Utvecklingen av eldrivna fordon bör stimuleras. En intensifierad forskning och teknisk utveckling skall ske på trafikområdet. En samlad avvägning mellan olika trafikgrenar skall ske för att med begränsade resurser, och med uppfyllelse av de trafikpolitiska målen åstadkomma en tillfredställande trafikförsörjning. Förändringar i trafikstrukturen skall utgå från sociala och miljömässiga bedömningar. Trafikplaneringen kräver samverkan mellan olika organ. En målsättning skall vara att åstadkomma en klar ansvarsfördelning mellan central, regional och lokal nivå. Vägplaneringen skall på alla beslutsnivåer handhas av demokratiskt valda organ.

- * Sociala, miljömässiga och samhällsekonomiska skäl skall vara avgörande för utformningen av landets trafiksystem.
- * Trafikpolitiken skall vara ett led i strävandena till regional balans.
- * Utbyggnaden och användningen av kollektiva trafikmedel skall prioriteras.
- * Väginvesteringarna skall särskilt inriktas på länsvägar, det finmaskiga vägnätet och förbättrad trafiksäkerhet.
- * För trafikplaneringen skall en klar ansvarsfördelning mellan central, regional och lokal nivå eftersträvas
- * Den långväga och tunga godsbefordran bör så långt detta är möjligt överföras till järnvägs och båttransporter.
- * Förutsättningar måste skapas för säkrare transporter av olja och miljöfarligt avfall.

16. ENERGI

Resurshushållning är grundläggande för centerpartiets energipolitik. Energipolitiken måste leda till ett decentraliserat energisystem baserat på en effektiv energihushållning och i huvudsak inhemska förnyelsebara energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan. Energisystemet måste byggas upp med utgångspunkt från de krav dessa energikällor ställer.

Energiförsörjningen har avgörande betydelse för samhällsutvecklingen. Ekonomi, miljö, säkerhet och trygghet hänger nära samman med formerna för energianvändning och energitillförsel. Därför krävs att tillförsel och produktion av energin kan kontrolleras så att medborgarna får inflytande över energisystemen.

Koncentrationstendenser vad avser ägande och tekniskt kunnande inom energiproduktionsområdet måste kraftigt motverkas. Detta kan bäst ske genom att mer småskaliga energisystem stimuleras.

En effektiv energihushållning är nödvändig för att skapa en god miljö och ett till ekologiska krav bättre anpassat samhälle. Detta kräver i högre grad än hittills hushållning med energikvalitet för att väl utnyttja tillgängliga resurser.

Insatser för att hushålla med energi måste därför sättas in med kraft inom industri-, transport- och uppvärmningssektorerna. Effektivare utnyttjande av de bränslen som används kan ske genom t ex utnyttjande av spillvärme, värmepumpar, mottrycksproduktion inom industri och i kräftvärme hos kommunerna. Statliga stimulanser och restriktioner i syfte att minska oljeanvändningen krävs.

Sveriges energibehov tillgodoses till stor del genom import, främst av olja. Av resurs- och miljöskäl måste det stora oljeberoendet minskas. Detta bör ske genom att förnyelsebara energikällor främjas framför andra alternativ för att undvika nya importberoenden. Därigenom uppnås en ökad försörjningstrygghet. Syftet skall vara att snabbt reducera oljeberoendet så att oljan avvecklas som huvudsaklig energibärare under 1900-talet. Den energitillförsel som måste ske genom import skall, av trygghetsskäl, spridas såväl geografiskt som på olika energislag. En kontrollerad reduktion av oljeanvändningen förutsätter ett minskat beroende av den internationella oljemarknaden. Därför erfordras statligt engagemang och inhemska företag vid sidan av de internationella oljebolagen.

Främjandet av inhemska och förnyelsebara energikällor för ökad försörjningstrygghet måste ske i olika led, dvs i forsknings- och utvecklingsarbete, i pris- och skattepolitik, i distributions- och organisationsarbete på regional och lokal nivå. En decentraliserad produktionsstruktur måste eftersträvas. En fungerande marknad för alternativ energi måste byggas upp. Utbyggnad av vattenkraft skall ske med hänsyn tagen till unika naturvärden.

Kärnkraften som energikälla medför oöverskådliga problem för många generationer framöver inte minst genom avfallsproblemen. Kärnkraftens miljörisiker är sådana att en allvarlig olycka inte får inträffa. Kärnkraften är en centraliserad energikälla som starkt präglar energisystemet som helhet. Sambandet mellan användningen av kärnkraft för energiproduktion, dess restprodukter och möjligheterna att tillverka atomvapen är obestridligt. Dessa egenskaper gör kärnkraften till en speciellt riskfylld och svårhanterlig energikälla, där alla led från urangruvan till avfallens slutförvaring kan ge allvarliga skador. Kärnkraften skall därför snarast avvecklas. Detta är nödvändigt för att minska bindningarna för framtiden och riskerna för katastrofer samt för att hindra atomvapenspridningen. Inga nya bindningar till kärnkraften får därför ske. Utvecklingsarbete som möjliggör förvaring av kärnkraftens avfall utan föregående upparbetning skall främjas.

Forskning och utveckling måste främja hushållning med energi, förnyelsebara energikällor samt energins användbarhet över tiden genom energilagring. Teknikutvecklingen skall främja produktion för lokala behov. Staten måste ha ett avgörande ansvar för grundforskningen på energiområdet. Framtagning av prototyper och demonstrationsanläggningar skall särskilt stimuleras. Kommersiell introduktion av ny energiteknik och teknikutveckling på energiområdet bör främjas bl a genom upphandling och beställningar av stat och kommuner.

- * Energisystemet måste utformas så att det ger minsta möjliga miljöpåverkan.
- * Energiförsörjningen skall kontrolleras av demokratiskt valda organ.
- * Stora satsningar måste göras för att främja en effektiv energihushållning och energiförsörjning baserad på inhemska förnyelsebara energikällor.
- * Importberoendet inom energisektorn måste kraftigt minskas.
- * Nya kärnkraftverk skall inte byggas och kärnkraften snarast avvecklas.
- * Uranbrytning skall inte ske.
- * Utvecklingsarbete för att möjliggöra förvaring av kärnkraftens avfall utan föregående upparbetning främjas.
- * En decentraliserad produktionsstruktur skall eftersträvas och en fungerande marknad för alternativ energi byggas upp.
- * Beskattningen av energi skall utformas så att förnyelsebara energikällor främjas.
- * Staten skall ha det avgörande ansvaret för energiforskningen.
- * Användningen av inhemska bränslen, liksom solenergi, vind- och vågkraft och jordvärme skall prioriteras vid teknikutvecklingen.

17. KONSUMTION

Konsumentpolitikens syfte är att stödja konsumenterna och stärka deras ställning. Den skall medverka till att ge god kvalitet, god information och goda valmöjligheter.

Ett fritt och rationellt konsumtionsval, grundat på självständig bedömning, förutsätter att konsumenterna är prisedvetna och har tillräckliga kunskaper om varor och tjänster. Det är väsentligt att det finns en god närservice och att varudistributionen är tillfredställande ordnad i alla delar av landet.

Ett decentraliserat näringsliv med stöd åt den mindre företagsamheten ligger i konsumenternas intresse. Därmed skapas förutsättningar för en fungerande närservice, ökad valfrihet i varuutbytet och ett ökat konsumentinflytande.

Utbildning och information gör den enskilde bättre rustad som konsument. Den konsumentpolitiska informationsverksamheten bör främst inriktas på mera omfattande frågor än sk köpvalsfrågor. Undervisning i konsumentkunskap skall ingå i skolundervisningen och syfta till att grundlägga resurs- och kvalitetsmedvetande. Konsumenterna skall skyddas mot vilseledande reklam och annan otillbörlig kommersiell marknadsföring.

Reklamens innehåll skall svara mot konsumenternas behov av en saklig information.

I syfte att förebygga skador är det nödvändigt med kontroll av varorna ur hälso- och säkerhetssynpunkt.

Konsumentforskningen måste ges tillräckliga resurser och ett nära samarbete äga rum mellan de konsumentpolitiska organen och högskolorna.

- * Konsumentpolitiken skall stödja konsumenterna och stärka deras ställning.
- * Decentraliserad produktion ger ökad försörjningstrygghet och ökat konsumentinflytande.
- * Konsumentfrågorna måste uppmärksammas som forskningsobjekt och ges tillräckliga resurser.
- * Konsumentkunskap skall ingå i skolundervisningen.
- * Konsumentpolitiken skall syfta till att grundlägga resurs- och kvalitetsmedvetande.
- * Närbutiker skall främjas och stödet till butiker i glesbygd ökas.

18. KULTUR

Målsättningen för kulturpolitiken skall vara att ge alla människor möjlighet att delta i ett rikt och varierat kulturliv. Samhället skall därför stödja och stimulera såväl det yrkesmässiga utövandet och nyskapandet som en bred allmän egenaktivitet som berikar människors fantasi och skapande och som främjar gemenskap, tolerans och personlig utveckling.

Kulturpolitiken måste som en del av den allmänna politiken syfta till att ge människorna perspektiv på sin egen och andras situation i samhället. Samhället måste formas så att andra än rent materiella mänskliga behov i högre grad kan tillfredställas. Kristendomens uppfattning om människovärdet är en grund för kulturpolitiken.

Alla människor skall ha möjlighet att utöva sin religion. Samhället skall garantera förutsättningar för religiös verksamhet över hela landet. Svenska kyrkans karaktär av öppen folkkyrka skall bevaras. Kvinnans rätt att utöva prästämbetet skall säkerställas.

Kulturdebatten skall vara fri och obunden, så att skilda religiösa, politiska och ideella åsikter kan framföras och så att nya inriktningar inom kulturskapandet kan göra sig gällande. Rätten till frigörelse och förnyelse men också kravet på tolerans och respekt måste vara vägledande för kulturpolitiken.

Den starka kommersialiseringen inom olika kultursektorer är ett hot mot mångfald och kulturell särart. Det är för den skull viktigt att motverka utslätning och kommersialism och att främja kvalitet och mångfald i såväl vårt eget lands kulturliv som i det fria kulturutbudet mellan länderna.

En ökad decentralisering av kulturlivet bör eftersträvas. Alla bör, oavsett bostadsort och ekonomi, ha möjlighet att delta i olika aktiviteter och kunna få del av kulturutbudet genom bibliotek, teater, film, konserter, utställningar och religiös verksamhet. Detta bör ske genom ett växelspel mellan centrala, regionala och lokala organ. En förutsättning för detta är väl utbyggda regionala och lokala kulturcentra.; En strävan bör vara att förankra fördelningen av samhällsstödet till kulturlivet så lokalt som möjligt.

Folkrörelser och fria grupper har stor betydelse för kulturlivets utveckling och spridning., De har också särskilda möjligheter att utgöra en motvikt mot den tilltagande kommersialiseringen av fritid och kulturliv. De bör således aktivt stödjas av samhället så att de kan bedriva en självständig och mångskiftande verksamhet. Etermedias möjligheter att spegla och berika det lokala och regionala kulturlivet bör tas tillvara.

Till de angelägnaste uppgifterna hör att erbjuda barn och ungdom en rikare kulturmiljö och förbättra deras möjligheter till eget skapande. Detta bör bli ett resultat genom ökat utrymme för kulturaktiviteter inom skolväsendet.

Det är av stor vikt att ge alla - inte minst barn och ungdom - möjlighet att känna förankringen bakåt i tiden, särskilt när det gäller lokala förhållanden. Hembygdsföreningar och museer har en stor informationsuppgift, vilken motiverar ett aktivt stöd från samhället. Möjligheter till samverkan mellan hembygdsförbund och läns museer bör tas tillvara bl a genom en rörlig, uppsökande utställningsverksamhet som kommer hela länen tillgodo.

Kulturlivet för dem som befinner sig på vårdinrättningar skall så långt möjligt återspegla den allmänna kulturverksamheten i samhället.

Samerna liksom andra minoritetsgrupper har rätt till kulturell identitet och skall ges stöd att bevara sitt språk och sina kulturella särdrag. Den kulturella mångfald och den kontaktyta mot omvärlden, som invandrarna berikar vårt kulturliv med, är i sig av stort värde. Ett väl utbyggt kulturpolitiskt utbyte med omvärlden, inte minst med de nordiska länderna, är av stor vikt.

En viktig del av kulturpolitiken måste vara att slå vakt om det levande kulturarv som finns i form av föremål, bebyggelse och miljöer. Varje bygd bör få förtur till förvaltning och vård av sina kulturminnesmärken. Den folkliga tradition som finns bevarad i hemslöjd och äldre hantverksformer samt i musik, dans och diktning är väsentliga inslag i vårt kulturliv och måste föras vidare till kommande generationer.

De yrkesverksamma kulturskaparna är en nyckelgrupp inom kulturlivet. Samhället måste ge resurser till en bred utbildning inom kultursektorn och det är angeläget att stat, landsting och kommuner tillvaratar kulturarbetarnas insatser genom att bereda dem arbetstillfällen på tillfredställande ekonomiska villkor.

* Kulturpolitiken skall främja gemenskap, tolerans och personlighetsutveckling.

* En mångskiftande kulturell verksamhet skall eftersträvas.

* Den starka kommersialiseringen inom olika kultursektorer måste motverkas till förmån för utbud som höjer människans livskvalitet.

* En ökad decentralisering av kulturlivet bör eftersträvas genom stimulans och stöd till regionala och lokala aktiviteter.

* Av särskild vikt är att erbjuda barn och ungdom en rikare och aktiverande kulturmiljö.

* Folkrörelser och fria grupper skall verksamt stödjas.

* Särskilt stöd skall ges samerna och andra minoritetsgrupper för att ge dem möjligheter att bevara sitt språk och sina kulturella särdrag.

* De yrkesverksamma kulturskaparna skall ges tillfredställande arbetsvillkor.

* Svenska kyrkans karaktär av öppen folkkyrka skall bevaras.

19. UTBILDNING

Utbildningen - såväl den teoretiska som den praktiska - är av avgörande betydelse för den enskilde. Den ger grundläggande förutsättningar för insatser i samhälle och arbetsliv och för ett meningsfullt utnyttjande av fritiden. Utbildningens utformning och inriktning har avgörande betydelse för samhällsutvecklingen.

Målsättningen för utbildningspolitiken skall vara att alla tillförsäkras en utbildning som ger goda grundkunskaper för olika verksamheter i samhället. Utbildningen skall ha en sådan inriktning att den stimulerar till självständigt arbete och personligt ansvar samt till ett kritiskt och konstruktivt tänkande. Den skall ge fostran till demokrati, jämlikhet, solidaritet och ekologiskt medvetande samt medverka till att utveckla förmågan till samarbete.

Invandrarbarnens språkutveckling måste särskilt uppmärksammas och deras utveckling mot aktiv tvåspråkighet främjas, genom väl utbyggd hemspråksträning och hemspråksundervisning. Enspråkiga grupper och klasser bör därvid kunna komma till användning.

Det är samhällets uppgift att svara för utbildningsorganisationen och att undanröja hinder av ekonomisk, social och geografisk art, som begränsar den enskildes möjligheter att begagna sig av rätten till utbildning. Studier sociala åtgärder och geografisk spridning av utbildningsmöjligheterna är nödvändiga för ökad jämlikhet på utbildningens område.

Det är angeläget att tillvarata den förnyelse som ett växelspel mellan utbildning och yrkesliv innebär. Återkommande utbildning skall vara en grundprincip i utbildningssystemet. Teoretisk och praktisk utbildning skall värderas lika. Det är också viktigt att förnya och vidareutveckla utbildningen genom att pröva nya alternativa pedagogikformer inom den allmänna skolan.

Grunden i utbildningssystemet är, den obligatoriska grundskolan. Förskolan är viktig som en stimulans för barnen i deras utveckling och som en förberedelse för den obligatoriska skolan.

För att motverka långa resor för barnen och för att befrämja hemkänsla, trivsel och effektivitet i undervisningen bör all skolverksamhet bedrivas i så små enheter som möjligt med en god förankring i den lokala miljön. Varierande möjligheter till mindre undervisningsgrupper bör eftersträvas.

Ansvar för elevernas skolsituation måste bäras gemensamt av föräldrar, elever och skolans personal. En nära samverkan är därför nödvändig. Undervisningen bör i stor utsträckning vara praktiskt inriktad och i görligaste mån anpassas efter de enskilda elevernas förmåga och intressen. Avgörande är att alla elever bibringas goda kunskaper för fortsatta studier eller yrkesverksamhet. Samverkan mellan undervisningen i olika ämnen är angelägen.

Genom en omfattande studie- och yrkesorientering och med flera och längre praktikperioder i arbetslivet under högstadiet kan övergången till arbetslivet underlättas. Skolan skall ha medansvar för att de elever som avbryter sin skolgång stimuleras till att återuppta sina studier. För arbete i framförallt hantverk och småindustri är lärlingsutbildningen viktig.

Gymnasieskolan skall vara öppen för alla och erbjuda såväl teoretisk som praktisk utbildning. Inslaget av praktiska moment i undervisningen på de teoretiska linjerna bör öka. Alla linjer på gymnasieskolan skall ha såväl yrkes- som studieförberedande inslag. Gymnasieskolans specialkurser utgör ett viktigt inslag i utbildningsväsendet. För att öka verklighetsanknytningen skola - samhälle bör varvad utbildning införas. Detta är också ett led i att förbättra yrkesorienteringen och underlätta övergången från utbildning till aktivt yrkesarbete.

Vuxenutbildningen skall så långt det är möjligt inordnas i det ordinarie utbildningssystemet. I vuxenutbildningen är det angeläget att särskild uppmärksamhet ägnas dem som saknar tillräcklig grundutbildning. Invandrarna skall stimuleras att lära sig svenska. Särskild uppmärksamhet bör i detta sammanhang ägnas invandrarkvinnorna.

Vuxenutbildningen skall organiseras så att även glesbygdens intressen tillgodoses.

Folkhögskolan måste behålla sin karaktär som förmedlare av allmän medborgerlig bildning. För folkrörelsernas utbildningsbehov är folkhögskolan särskilt viktig. Det fria folkbildningsarbetet i studieförbunden måste stödjas av samhället. Folkrörelseanknytningen bör betonas i studieförbundens verksamhet. Korrespondensundervisningen bör stödjas av samhället.

En geografisk spridning av den högre utbildningen är angelägen ur rättvisesynpunkt, inte minst med tanke på de vuxnas studiemöjligheter. Möjlighet till högskoleutbildning utgör också en viktig regional stimulans. De mindre högskolorna måste därför prioriteras i utbyggnaden.

Målsättningen bör vara att all högskoleutbildning skall ha en nära anknytning till såväl forskning som yrkesliv. Distansundervisning är ett viktigt alternativ för områden som saknar högskolor. Den yrkestekniska högskoleutbildningen är värdefull och bör utvecklas. En allsidig social rekrytering till högskoleutbildningen är angelägen. Behörighetskraven måste anpassas till vad som fordras i kunskaphänseende för att följa undervisningen.

Erfarenhet från yrkeslivet är en viktig grund för högskolestudier. Av stor betydelse är att kraven på en hög kvalitet inom högskoleutbildningen inte eftersätts.

Skolan har ett stort ansvar i sin uppgift att fostra till demokrati och medansvar. Det är angeläget att skolans egna arbetsformer är sådana att eleverna här möjlighet till påverkan. Lärare, elever och andra grupper som har skolan som arbetsplats bör gemensamt deltaga i utformningen av en god skolmiljö.

Vid högskolorna skall de studerande i likhet med övriga grupper ha inflytande på utbildningens målsättning och utformning.

- * Alla skall tillförsäkras en utbildning som ger goda grundkunskaper för olika verksamheter i samhället.
- * Utbildningen skall stimulera till självständigt arbete och personligt ansvar samt utveckla förmågan till samarbete.
- * Grundskolan måste ge alla goda kunskaper, särskilt i svenska språket och matematik.
- * Invandrarbarnens språkutveckling måste särskilt uppmärksammas.
- * Alla skall garanteras likvärdiga utbildningsmöjligheter.
- * All skolverksamhet bör bedrivas i små enheter och mindre undervisningsgrupper eftersträvas.
- * Föräldrar, elever och skolans personal har ett gemensamt ansvar för elevernas skolsituation.
- * Teoretisk och praktisk utbildning skall värderas lika.
- * Återkommande utbildning skall vara en grundprincip i utbildningssystemet.
- * Varvad utbildning bör införas.
- * Studiesociala åtgärder och geografisk spridning av utbildningsmöjligheterna är nödvändiga för jämlikhet på utbildningens område.
- * Folkhögskolan måste behålla sin särprägel och samtidigt vara kompetensgrundande för fortsatta studier.
- * All högskoleutbildning skall ha nära anknytning till såväl forskning som yrkesliv.
- * Utbildningen skall på alla nivåer främja jämställdhet, mellan kvinnor och män.

20. FORSKNING

Forskningen har grundläggande betydelse för den tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingen i samhället. Inriktningen av forskningen verkar i hög grad styrande för samhällsutvecklingen i stort. Ett samhälleligt inflytande över forskningen och forskningspolitiken är därför nödvändigt. Riksdagen måste tillförsäkras ett fullgott underlag för de övergripande och långsiktiga prioriteringarna av forskningsinriktningen.

En betydande del av forskningen, sker vid universitet och högskolor. Denna forskning har främst karaktär av grundforskning. All högskoleutbildning bör få forskningsanknytning. Detta är viktigt för högskoleutbildningens kvalitet och för rekryteringen och utbildningen av forskare.

En obunden grundforskning är en förutsättning för allt nydanande forskningsarbete. Samhället skall svara för huvudparten av grundforskningen och ekonomiskt stödja tillämpad forskning och teknisk utveckling i för samhället önskvärd riktning. Forskningspolitiken måste präglas av det nära sambandet mellan grundforskning och målforskning. Det är angeläget att även en stor del av den av särskilda samhällsorgan initierade forskningen utförs vid högskolorna.

Inom vissa områden kan forskningens inriktning och utformning komma i kollision med etiska värderingar. Det är nödvändigt att forskarna själva känner sitt ansvar härvidlag samt att de medverkar till en fortlöpande allmän debatt i dessa frågor som underlag för utarbetandet av etiska regler. Etiska, sociala och ekologiska skäl sätter gränser för hur långt försök med att förändra levande organismers egenskaper kan tillåtas.

Rekryteringen till forskarutbildning och forskning måste säkerställas genom en bred basorganisation för forskning och genom ett effektivt studiestöd till de forskarstuderande.

Det tekniska forsknings- och utvecklingsarbetet är av avgörande betydelse för vårt lands industriella utveckling. En teknologi, som främjar hushållning med knappa resurser och hänsyn till ekologiska samband, måste utvecklas.

Kemisk och biologisk forskning kring miljöriskerna måste också utökas, så att problem med kemikalier i arbetsmiljön och giftanvändning i naturen skall kunna bedömas och motverkas.

En ökad vetenskaplig forskning är nödvändig för att skapa bättre förhållanden i arbetslivet. På energiområdet krävs stora forskningsinsatser för att de förnyelsebara energikällorna snabbt skall komma till användning i stor omfattning. Framtidsforskning och fredsforskning är andra viktiga områden.

Det är viktigt att forskning inom områden utan direkta materiella nyttoaspekter inte eftersätts. Humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning måste tillförsäkras goda resurser.

Samhällets alltmer komplexa uppbyggnad ställer ökade krav på tvärvetenskaplig forskning. Också inom forskarutbildningen måste större vikt läggas vid tvärvetenskapliga arbetsmetoder.

Ett ökat samarbete mellan olika forskare och mellan högskolan, andra forskningsorganisationer och näringslivet är av

stor betydelse. Forsknings-samarbete mellan småföretag och högskolan måste stimuleras.

För att garantera hög kvalitet och mångsidighet inom forskningen är det angeläget med omfattande internationellt samarbete och forskareutbyte. En samordning av forskningsinsatserna i Norden är av särskilt värde.

- * En bred och kvalitativt högstående forskning är av stor vikt för den allmänna utvecklingen i samhället.
- * Samhället skall ha huvudansvaret för grundforskningen och för den övergripande prioriteringen av forskningsinriktningen.
- * All högskoleutbildning bör ha forskningsanknytning.
- * Utveckling av forskningsprojekt vid de nya högskolorna bör stimuleras.
- * En tillräcklig och allsidig rekrytering av nya forskare måste säkerställas genom studiesociala och utbildningspolitiska insatser från samhället.
- * Tvärvetenskaplig forskning är nödvändig för att överbrygga gränserna mellan olika forskningsområden.

21. SOCIAL GEMENSKAP OCH TRYGGHET

God livskvalitet måste vara ett övergripande mål i samhällsarbetet. Goda miljöer ökar förutsättningarna för ett innehållsrikt liv och en meningsfull social gemenskap. Samtidigt kan riskerna för störningar och skador av olika slag minskas.

Samhällsutvecklingen har länge präglats av att miljön för den enskilda människan blivit allt mera komplicerad med sociala, fysiska och psykiska skador som följd.

Många sjukdomar är miljöbetingade. Stora folksjukdomar som cancer, hjärt- och kärlsjukdomar samt psykiska skador kan ofta härledas till brister i miljön.

Det finns ett direkt samband mellan sociala störningar och brister i miljön. Bristfälliga miljöer; segregation liksom en alltför snabb strukturomvandling och folkomflyttning skapar och förstärker utslagning i samhället.

Förbättringar i samhällsmiljön är därför en av de angelägnaste sociala uppgifterna. Social och medicinsk vetenskap måste anlitas i en sådan miljöförbättring. Speciell medicinsk kontroll måste ägnas gifthanvändning och bruk av kemiska produkter.

En verklig förändring av samhälle och social miljö måste bygga på att de enskilda människorna ges bättre möjligheter att ta ansvar och aktivt vara med och forma den lokala miljön.

Samhället bör utformas så att människor kan umgås och hjälpa varandra. Det gäller inom familjen, mellan unga och gamla och mellan grannar och vänner. Centerns ide om lokalsamhället ger utrymme för mer av medmänsklighet och omtanke människor emellan.

Social- och sjukvård har av tradition varit inriktade på att bota och lindra redan uppkomna störningar. Vården måste ges en mera förebyggande inriktning.

Socialpolitiken måste vara ett jämlikhetsinstrument. Samhällets strävan att åstadkomma ekonomisk trygghet och utjämning måste i huvudsak förverkligas genom att alla som önskar och kan arbeta bereds arbete samt genom lönesättningen och skattesystemets utformning. De sociala reformerna måste syfta till att ge alla en rimlig levnadsstandard. Det är därvid särskilt angeläget att en utjämning sker av de ekonomiska villkoren mellan barnfamiljer och familjer utan barn.

Familje- och skattelagstiftning liksom reglerna inom socialförsäkringssystemet måste utgå ifrån att alla vuxna människor är självständiga individer.

Ett socialförsäkringssystem inklusive sjukförsäkring och allmän arbetslöshetsförsäkring med garanterad minimistandard skall ge grundtrygghet för alla människor och minska klyftor mellan olika grupper i samhället. Det är angeläget att trygghetssystemet utformas så att olika stödformer och försäkringar samordnas och förenklas så att samma system kan fungera för alla människor i vitt skilda situationer. Byråkrati, krångel och möjlighet till missbruk måste undvikas.

- * God livskvalitet skall vara ett övergripande mål i samhällsarbetet.
- * Allas rätt till arbete är grunden för den sociala tryggheten.
- * En samhällsplanering utifrån sociala förutsättningar och behov är bästa sättet att motverka uppkomsten av sociala störningar och problem.
- * Samhället skall svara för en grundtrygghet som skall vara lika för alla medborgare och ge möjligheter till en rimlig levnadsstandard.
- * Varje vuxen, skall behandlas som en ekonomiskt självständig individ, oberoende av kön, civilstånd eller sammanboendeform.
- * Grundtrygghetssystemet skall vara så utformat att det minskar ekonomiska klyftor mellan individer och bidrar till

utjämning mellan barnfamiljer och icke barnfamiljer.

* Det ekonomiska trygghetssystemet skall vara enkelt och överskådligt.

22. ÄLDRE

De äldre har genom sina arbetsinsatser lagt grunden till vårt välfärdssamhälle. Det är en viktig uppgift för samhället att garantera dem god trygghet och rättvis del av standarden.

I största möjliga utsträckning skall de äldre kunna bo kvar i sin hemmiljö. Samhällsservicen bör bygga på denna princip. Detta förutsätter upprustning och byggande av bostäder som är lämpliga för pensionärer samt en väl utbyggd hemhjälpverksamhet, dagvård; hemsjukvård, kost-, boende- och färdtjänstservice.

De äldres möjligheter att fortsätta i arbetslivet efter sina egna önskemål och förutsättningar skall tillvaratas, bl a genom individuella möjligheter att anpassa pensioneringen helt eller delvis.

Det är angeläget att ta vara på de äldres livserfarenheter och kunskaper. Detta kan ske på många sätt men framför allt genom ökad gemenskap över generationsgränserna.

För de som av sjukdom eller handikapp inte kan bo kvar i hemmet måste finnas sociala och medicinska vårdformer som är anpassade till deras förutsättningar och behov i varje enskilt fall. Det är angeläget att denna service och vård sker under så hemliknande former som möjligt.

Pensionssystemet skall ge grundtrygghet och bidra till ekonomisk utjämning. Till de pensionärer som enbart har folkpension och ingen eller låg ATP skall pensionstillskott utgå även i fortsättningen. Denna rätt skall också gälla de pensionärer som en gång begärt undantagande från ATP.

* Samhällets insatser skall syfta till att ge äldre trygghet och goda möjligheter till meningsfull aktivitet.

* Samhällsservicen skall utformas så att de äldre så länge som möjligt skall kunna bo kvar i sin hemmiljö.

* För de som önskar fortsätta i arbetslivet efter uppnådd pensionsålder bör möjligheter finnas därtill.

* De värdefulla möjligheter till kunskaps- och erfarenhetsöverföring som de äldre kan bidra med skall tillvaratas genom goda förutsättningar till gemenskap mellan generationerna.

* De äldre skall ges möjligheter till inflytande och deltagande i samhällets olika aktiviteter.

23. HEM OCH FAMILJ

Hem och familj är av central betydelse för individ och samhälle. De första åren i en människas liv är av avgörande betydelse för personlighetsutvecklingen.

Familjepolitikens mål skall vara att utjämna standardskillnaden mellan barnfamiljer och icke barnfamiljer, skapa en goduppväxtmiljö samt främja gemenskap för alla.

Befolkningsomflyttningen har lett till splittring av flergenerationsfamiljerna. Familjen är idag ofta en liten och sårbar enhet. Speciella svårigheter har enföräldersfamiljer. Stora avstånd och bristande kontakt med grannar och anhöriga bidrar till att förstärka familjens isolering.

Samhällsplaneringen måste utgå från principen närhet mellan arbete, bostad, service och rekreation.. Därigenom underlättas möjligheterna till naturliga kontakter mellan barnen och vuxenvärlden.. Många barnfamiljer bor i områden, där miljön är torftig och där det saknas möjlighet för barnen att få utlopp för sin naturliga och utvecklande verksamhetslust. Möjligheterna till meningsfull fritidssysselsättning och naturliga vuxenkontakter är ofta små. Vuxna och samhälle måste möta barn med respekt. Barnens önskan och möjligheter att själva ta ansvar måste stimuleras.

Närhet mellan arbete, barntillsyn, skola och bostad ökar den lediga tiden för föräldrar och barn att umgås med varandra. Rätten till förkortad arbetstid för småbarnsföräldrar är också mycket betydelsefull. Samhällets och arbetslivets villkor måste utformas så att det blir lättare att förena förvärvsarbete med föräldraskap.

Utifrån en ökad jämställdhet i familj, utbildning och arbetsliv kan kvinnor och män själva välja att vårda sina barn eller använda samhällets barnomsorg. Föräldrarnas gemensamma ansvar för barn; hem och försörjning är en viktig princip för en givande familjesamvaro.

Barnbidraget skall vara grunden i samhällets stöd till barnfamiljerna för att nå ekonomisk jämlikhet mellan familjer med och utan barn. Barnbidraget bör utgå med belopp som motsvarar normala grundkostnader för barnen.

Flerbarnsfamiljernas ekonomiska situation bör särskilt uppmärksammas.

För att småbarnsföräldrar själva skall kunna välja hur de vill fördela sin tid mellan förvärvsarbete och arbete i hemmet med barnens omvårdnad skall vårdnadsersättningen byggas ut. Den som av olika skäl väljer att själv vårda sina barn gör en för samhället värdefull arbetsinsats och bör få ekonomisk ersättning för sitt arbete.

Vårdnadsersättningen bör liksom andra arbetsinkomster beskattas och vara ATP-grundande.

En fortsatt utbyggnad av föräldrautbildningen är nödvändig för att ge föräldrar hjälp att öka sina kunskaper om barns behov och utveckling och för att ge dem en större trygghet och säkerhet i förhållandet till barnen. Den bör vara en del av skolans samlevnadsundervisning. Föräldrautbildningen bör också ges i anslutning till mödravården och vid barnens födelse. Också inom den öppna förskolans ram bör föräldrautbildning förmedlas.

En utbyggnad av barnomsorg och förskola måste komma till stånd så att alla barn som har behov av samhällets barnomsorg kan beredas plats. Barnomsorgen måste utformas utifrån barnens och föräldrarnas behov och önskemål. Det är föräldrarna som skall avgöra vilken barntillsynsform man vill välja. Samhällets ekonomiska stöd, bl a genom vårdnadsersättning, skall vara sådant att det underlättar valfriheten för föräldrarna.

Det är nödvändigt att den lokala miljön utformas så att den blir en stimulans för barnen i lekar och kontakt med vuxenvärlden. Barnens behov måste tillmätas avgörande betydelse vid utformning av bostadsområden.

* Familjepolitiken skall utjämna standardskillnader, garantera ekonomisk grundtrygghet, skapa en god uppväxtmiljö samt främja gemenskap för alla.

* Samhället skall underlätta möjligheterna till ett fritt val mellan arbete i och utanför hemmet.

* Samhället måste aktivt verka för att stimulera barnens vuxenkontakt.

* En fortsatt utbyggnad av föräldrautbildningen är angelägen.

* Alla barn som har behov av samhällets barnomsorg bör beredas plats i daghem, familjedaghem, öppen förskola och fritidshem.

* Barnens behov måste tillmätas avgörande betydelse i samhällsplaneringen.

* Vårdnadsersättningen för små barn skall byggas ut.

24. VÅRD

Arbetsliv och samhälle måste anpassas efter människans fysiska och psykiska grundförutsättningar. Det är samhällets skyldighet att i samhällsplaneringen, genom en aktivare social-, miljö- och fritidspolitik samt genom andra förebyggande åtgärder tillse att orsaker till sjukdom och sociala problem i största möjliga utsträckning elimineras. Detta förutsätter en helhetssyn på individ och samhälle som sätter människan och hennes behov och förutsättningar i centrum. Av stor vikt är forskning om de bakomliggande orsakerna till uppkomna vårdbehov. Utvecklingen mot ett tekniskt och socialt komplicerat samhälle har medfört att många människor inte kan motsvara de krav som ställs på dem. Detta kan ta sig uttryck i fysisk och psykisk ohälsa, missbruk av stimulantia och brottslighet.

Behovet av samhälleliga vårdinsatser ökar också genom att personer i högre åldrar blir allt fler.

Strukturomvandlingen i samhället och en ofta bristande kontakt mellan äldre och anhöriga ökar också behovet av samhälleliga vårdinsatser.

Hälso- och sjukvården måste i framtiden inriktas mera på friskvård och förebyggande insatser. Det är viktigt att öka medborgarnas medvetande om värdet av att vårda sin hälsa. Bättre kost- och motionsvanor skall främjas. Genom riktade hälsoundersökningar och andra förebyggande åtgärder bör hälsotillståndet kunna förbättras och sjukvårdsbehovet reduceras. Med lagbestämmelser och tillsyn bör samhället garantera ett säkert arbetarskydd och tillfredställande arbetsmiljö. Företagshälsovården bör i huvudsak arbeta förebyggande och samordnas bättre med landstingens hälso- och sjukvård.

Landstingen skall ha huvudansvaret för hälso- och sjukvården. Vården skall i huvudsak tillgodoses så nära människorna som möjligt. Basen i denna närsjukvård skall utgöras av vårdcentralerna i kommunerna. Närsjukvården skall svara för människornas grundläggande behov av sjukvård.

Samordning av olika vårdinsatser är nödvändigt. Samarbetet mellan landstingens sjukvård och kommunernas äldreomsorg måste utvecklas. En samordning bör också ske mellan samhällets vård och olika privata vårdformer.

Den slutna sjukvården måste garanteras tillräckliga resurser för att kunna erbjuda en tillfredställande vård. Medicinsk forskning skall ha goda arbetsmöjligheter och nya forskningsrön snabbt tas tillvara för att bota och förebygga sjukdomar.

Av stor vikt är den andliga vården på olika vårdinrättningar. För att tillgodose behovet hos grupper med olika livsåskådningar bör dessa frågor lösas i samråd mellan svenska kyrkan och andra trossamfund.

Vid vård av sjuka anhöriga i hemmet skall ekonomisk ersättning utgå. Samhället måste också på andra sätt t ex med kompletterande vårdinsatser stödja dem som utför denna värdefulla vårdinsats.

Genom rehabilitering och arbetsvård skall såväl fysiskt som psykiskt handikappade beredas möjlighet att leva tillsammans med andra människor under så likvärdiga förhållanden som möjligt. Samhällsmiljön skall utformas så att den underlättar för handikappade att utnyttja olika serviceinrättningar.

Missbruket av alkohol, narkotika, läkemedel samt andra beroendeframkallande droger måste effektivt motverkas.

Arbetet mot drogmissbruk måste baseras både på förebyggande insatser och vård. En samhällsplanering för ökad gemenskap och information och upplysning om farorna med olika droger förebygger missbruket. Hemmen och vuxengenerationens ansvar, framförallt mot barn och ungdom, har stor roll i att åstadkomma hälsoriktiga levnadsvanor och tränga tillbaka missbruk. Folkrörelserna gör också en viktig insats i såväl det förebyggande arbetet som vården vilket motiverar ett verksamt samhällsstöd.

Vården av drogmissbrukare skall bilda en sammanhängande vårdkedja och vara inriktad på återanpassning till en normal livsmiljö med ordnade arbets- och bostadsförhållanden. Forskningen kring drogmissbruket kan ge ett aktivt bidrag i arbetet med att nedbringa missbruket.

Kriminalvården skall vara inriktad på återförande i samhällsgemenskapen. I detta syfte bör i första hand frivård utnyttjas. Kriminalvård i institutionsform kan emellertid ej heller av allmänpreventiva och säkerhetsmässiga skäl avvaras.

Väsentligt är att den frigivne blir accepterad av sin omgivning och att samhället ser till att tillfredställande möjligheter till arbete och bostad finns.

Nära kontakter mellan ungdomsvård och det egna hemmet är en viktig förutsättning för störda ungdomars rehabilitering. Väsentligt är att ungdomarna ges en god yrkesutbildning. Därigenom skapas möjligheter för en återanpassning i samhälls- och arbetsliv. Samverkan måste utvecklas mellan den vård samhället ger och det frivilliga arbete som utförs bl a av folkrörelser och av enskilda individer.

- * Arbetsliv och samhälle skall anpassas efter människans fysiska och psykiska grundförutsättningar.
- * Hälso- och sjukvårdens tjänster skall erbjudas alla på lika villkor.
- * Friskvård och förebyggande insatser måste ges större utrymme inom hälso- och sjukvården liksom inom samhällets övriga vårdformer.
- * Behovet av personlig kontakt och individuell omsorg måste tillgodoses.
- * Möjlighet till återbesök hos samma vårdpersonal bör finnas i alla vårdformer.
- * Forskning om orsakerna till sjukdomar och sociala problem har avgörande betydelse för utformningen av vårdinsatserna.
- * Handikappade skall ges fulldelaktighet och jämlikhet.
- * All vård måste syfta till goda möjligheter till återinträde i det normala samhälls- och arbetslivet.
- * Vid anhörigas vård av sjuka och äldre i hemmet skall ersättning utgå samt stöd i form av kompletterande vårdinsatser.
- * Alkohol-, narkotika-, läkemedels- och annat drogmissbruk måste effektivt motverkas.
- * En ökad utbyggnad av missbruksvården är angelägen.
- * Vid all vård bör eftersträvas att den kan ske i små enheter i närmiljön.

25. INTERNATIONELL SOLIDARITET

Sverige skall föra en aktiv utrikespolitik inom alliansfrihetens ram. En sådan politik ger möjligheter och skyldigheter att påverka utvecklingen mot en rättvisare och tryggare värld. Sveriges utrikes- och neutralitetspolitik kräver att samarbete med internationella organisationer får en sådan inriktning att tilltron till alliansfriheten inte rubbas. Vår utrikespolitik skall bidra till en utveckling i frihet och fred samt framsteg för världens folk. Principen om alla människors lika värde och alla människors rätt till politisk och kulturell frihet, sådan den uttrycks i Förenta Nationernas konventioner om de mänskliga rättigheterna, skall vara grundläggande för denna utveckling. En god hushållning med och rättvis fördelning av världens resurser är en avgörande förutsättning för att detta skall förverkligas. Principen om icke-våld måste vara vägledande i det internationella umgänget. Respekten för den internationella suveräniteten måste vara grunden för det mellanfolkliga samarbetet.

Solidaritet mellan folken är en förutsättning för en rättvis fördelning mellan alla människor av jordens tillgångar. Ras, kön, hudfärg och religion får inte föranleda olikheter i värdering och behandling av människor. Apartheid måste fördömas och bekämpas. Folk och folkgrupper som i politiskt, socialt och kulturellt avseende är undertryckta, bör stödjas i kampen för sina demokratiska fri- och rättigheter. Ett sådant politiskt stöd bör ha en moralisk och humanitär inriktning.

Ökat samarbete och närmare kontakter mellan människor och nationer ger förutsättningar för ökad internationell solidaritet. Politiska kriser och händelser har ofta en direkt global betydelse. Samarbetet för att lösa internationella problem måste därför omfatta hela världen. Möjligheter till fritt informationsutbyte måste finnas mellan alla länder och folk.

Lika nödvändigt som behovet av social och ekonomisk utjämning inom varje enskilt land framstår behovet av en utjämning mellan världens länder. För att en sådan global jämlikhet skall kunna genomföras krävs att en ny

ekonomisk världsordning förverkligas. En förutsättning för framgång är att i-länderna ålägger sig en stramare hushållning med råvaror och resurser. Sverige måste solidariskt medverka till att en global hushållningspolitik utformas.

Samarbetet mellan de nordiska länderna bör ytterligare breddas och fördjupas. Gemensamt uppträdande i internationella organ bör eftersträvas.

Genom ett nära samarbete mellan de europeiska staterna ökar möjligheterna till avspänning och en fredlig utveckling.

Upplysning och debatt genom folkrörelser; skolor och massmedia om internationella frågor, är av stor betydelse för förståelse av andra länder. Samhället skall stödja internationellt kulturutbyte, idrottsutbyte och annan verksamhet, som syftar till att skapa gemenskap mellan folken.

Sverige bör tillämpa en generös asylrätt för politiska flyktingar. Den fria nordiska arbetsmarknaden skall bevaras. I övrigt skall invandringen vara reglerad med utgångspunkt från möjligheterna att skapa samma ekonomiska och sociala trygghet för invandrare som för svenska medborgare.

En väl organiserad handel skapar möjligheter för rationellt varuutbyte länder emellan. Det är viktigt att världshandel kan ske på likvärdiga villkor, så att de fattiga länderna inte missgynnas. För att Sverige skall kunna hävda sig på såväl export- som hemmamarknaden krävs det god konkurrenskraft hos vårt näringsliv.

Handelspolitiken skall medverka till att underlätta vårt handelsutbyte och till att uppfylla våra utrikespolitiska målsättningar. Handelspolitik och utrikespolitik är intimt förknippade med varandra. Därför måste även svenska företags handlande underordnas de mål som uppställs för vår utrikespolitik.

Ett nära handels- och industripolitiskt samarbete i Norden är av stort värde och bör fördjupas. Den svenska utrikeshandeln bör i övrigt inriktas på ett stort antal länder. Samtidigt är det viktigt att handelspolitiken medverkar till att en basförsörjning av nödvändighetsvaror tryggas för att minska samhällets sårbarhet. Därigenom skapas ett större handels- och utrikespolitiskt oberoende. Den svenska alliansfriheten är ett avgörande hinder mot medlemskap i EG.

En ny rättvisare ekonomisk världsordning måste åstadkommas. Detta kommer att medföra vissa omställningar av industriländernas näringsliv. För att dessa omställningar skall kunna ske på ett socialt acceptabelt sätt och med fortsatt välfärd för alla krävs det en medveten och långsiktig näringspolitik.

* Vår utrikespolitik skall i anslutning till FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna vara inriktad på frihet, fred och sociala framsteg för världens folk.

* Våra insatser för att främja en positiv utveckling i världen bör i första hand ske genom FN och andra mellanfolkliga organ i syfte att på fredlig väg lösa konflikter.

* En utjämning av sociala och ekonomiska klyftor är nödvändig såväl inom som mellan världens länder.

* Sverige måste arbeta för att en global hushållnings och miljöpolitik skapas.

* Nära samverkan mellan de nordiska länderna bör eftersträvas såväl inbördes som för gemensamma insatser i Förenta Nationerna och andra mellanfolkliga organ.

* Samhället bör främja information och debatt om internationella frågor.

* Sveriges handelspolitik skall främja våra utrikespolitiska målsättningar och underlätta vårt eget handelsutbyte.

* Svenska företags verksamhet skall vara underordnad våra utrikespolitiska målsättningar.

* För att garantera vårt handels- och utrikespolitiska oberoende bör Sveriges handel inriktas på ett stort antal länder.

* Sverige skall främja utvecklingen av en ny ekonomisk världsordning.

* För att skapa förutsättningar för en verklig internationell solidaritet bör opinionsbildning och undervisning inriktas på att skapa ökad förståelse för andra kulturer.

26. FÖRSVAR OCH INTERNATIONELL FRED

Kapprustningen utgör ett växande hot mot mänsklighetens fortsatta existens och ett oförsvarbart slöseri med världens begränsade resurser. Kampen för avspänning och nedrustning måste därför vara ett huvudinslag i Sveriges utrikespolitik.

Ett avgörande mål måste vara att åstadkomma en avveckling av kärnvapenarsenalerna och att förhindra att ytterligare stater skaffar kärnvapen. Ett totalt provstopp måste förverkligas. Sverige måste aktivt verka för en kärnvapenfri zon i norra Europa. Användningen av biologiska och kemiska stridsmedel skall förbjudas. Genom internationella överenskommelser och kontroll som omfattar alla länder skall säkras att anläggningar, processer eller avfallsprodukter från kärnenergiproduktion inte utnyttjas för framställning av kärnvapen.

Samhället skall stödja inhemsk och internationell forskning, som ger ökade kunskaper om orsakerna till internationella konflikter och möjligheterna att avvärja krigshot. Den internationella vapenhandeln måste begränsas. Säkerhetspolitikens grundförutsättning är att Sverige står utanför alla militära allianser och inte heller deltar i

sådant politiskt eller ekonomiskt samarbete med andra länder eller ländergrupper att landets möjlighetsrätt stå neutralt i krig äventyras.

Sverige måste ha ett totalförsvar som tryggar vår frihet och vårt oberoende. Folkförsörjning, försvarsmakt, civilförsvar och psykologiskt försvar utgör hörnpelarna i detta.

Vårt samhälles sårbarhet måste minskas genom en decentraliserad samhällsupbyggnad. För att klara försörjningen vid krig eller avspärning måste tillfredställande beredskap av livsviktiga förnödenheter upprätthållas.

Försvaret skall bygga på allmän värnplikt. Möjligheter till vapenfri tjänst måste finnas för dem som av etiska skäl vägrar bära vapen.

- * Sverige skall vara alliansfritt i fred och neutralt i krig.
- * Sverige skall arbeta för fred och allmän och kontrollerad nedrustning.
- * Användningen av biologiska och kemiska stridsmedel skall förbjudas.
- * Kärnvapenspridning skall förhindras genom internationella överenskommelser.
- * Totalt provstopp skall genomföras.
- * En avveckling av kärnvapenarsenalerna måste inledas.
- * Sverige måste aktivt verka för en kärnvapenfri zon i norra Europa.
- * Sverige måste ha ett totalförsvar som tryggar vår frihet och vårt oberoende.
- * Försvaret skall bygga på allmän värnplikt.

27. INTERNATIONELLT BISTÅND

Bistånd skall stimulera u-ländernas ansträngningar för utveckling, så att detta leder till en social och ekonomisk utjämning.

U-ländernas möjligheter att utvecklas är i hög grad beroende av handelspolitiska åtgärder. Under en avsevärd tid krävs dock betydande kapitalöverföringar från ekonomiskt starka länder i form av tekniskt och finansiellt bistånd för att underlätta utvecklingsprocessen. Det svenska enprocentsmålet måste ses som etappmål för våra biståndsinsatser. Det svenska biståndet bör i hög grad inriktas på att förbättra situationen för de fattigaste människorna i de fattigaste länderna. Ett viktigt syfte måste vara att tillgodose grundläggande behov av mat, kläder, bostäder, utbildning; hälsovård och meningsfull sysselsättning. I allt biståndsarbete måste kvinnornas situation särskilt uppmärksammas. Eftersom huvuddelen av världens fattiga bor på landsbygden måste insatser för landsbygdsutveckling tillmätas stor betydelse. Dessa bör omfatta utveckling av jordbruk, småindustri och samhällsservice.

De insamlingar som olika organisationer bedriver för skilda slag av biståndsarbete är av värde inte minst för att sprida information och bilda opinion om u-ländernas problem.

Ett väsentligt biståndspolitiskt mål är att minska uländernas ekonomiska beroende av de rika länderna. Deras strävanden att förädla sina egna råvaror och att producera varor som tillfredställer de egna innevånarnas viktigaste behov måste stödjas.

Biståndsinsatserna måste utgå från varje lands egna förutsättningar. Det innebär bl a att de måste bygga på en teknik som på bästa sätt tillvaratar naturförutsättningar, mänskliga resurser och tryggar den ekologiska balansen.

På jordbrukets område måste betydande insatser göras för att åstadkomma jordreformer och åtgärder som främjar ökad avkastning. Livsmedelssituationen i u-länderna nödvändiggör en begränsning av importen av protein till industriländerna.

De rika länderna måste, särskilt i katastrofsituationer, bistå med livsmedelshjälp till u-ländernas försörjning.

- * Den internationella biståndspolitiken skall syfta till att stimulera en utveckling som kan ge människorna i alla länder en likvärdig standard.
- * Biståndet skall stödja u-ländernas egna utvecklingsansträngningar och bidra till ekonomisk och social utjämning.
- * Det svenska biståndet bör inriktas på att förbättra situationen för de fattigaste människorna i de fattigaste länderna.
- * Ett väsentligt biståndspolitiskt mål skall vara att minska u-ländernas ekonomiska beroende av de rika länderna.